

Η ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΒΡΕΤΑΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ο πόλεμος 1940 – 1941 και η δραστηριοποίηση των Βρετανών στην Ελλάδα

Από τις αρχές του 20ού αιώνα είχε ξεκινήσει μια διαδικασία εξέλιξης των θεσμών της φιλελεύθερης δημοκρατίας, η οποία επιταχύνθηκε έπειτα από το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου. Σχεδόν όλες οι κυβερνήσεις – καθεστώτα που προέκυψαν μετά τον πόλεμο ήταν εκλεγμένες στη βάση του αντιπροσωπευτικού κοινοβουλευτισμού. Η κατάσταση όμως αυτή σταδιακά άρχισε να μεταστρέφεται και να σημειώνεται μια επιταχυνόμενη και όλο πιο καταστροφική υποχώρηση των πολιτικών θεσμών της δημοκρατίας. Η μεγάλη οικονομική ύφεση και το αποτέλεσμα της –η κρίση του 1929– που έπληξε τις ευρωπαϊκές οικονομίες αποτέλεσε τον καταλύτη για την υποχώρηση της δημοκρατίας στην Ευρώπη και τη ραγδαία επιδείνωση του διεθνούς κλίματος. Η πολιτική οπισθοδρόμηση που άρχισε να επιτελείται επιταχύνθηκε απότομα όταν ο Αδόλφος Χίτλερ έγινε καγκελάριος της Γερμανίας το 1933. Απ΄ αυτή την περίοδο μέχρι και το 1941 ορισμένα κράτη –η Γερμανία, η Ιταλία και η Ιαπωνία– ακολούθησαν μια επιθετική πολιτική προς την κατεύθυνση της εδαφικής επέκτασης και του πόλεμου. Οι δυτικές όμως δυνάμεις – δημοκρατίες προτίμησαν να αποφύγουν την αναμέτρηση με τα φασιστικά – δικτατορικά καθεστώτα και ακολούθησαν πολιτική κατευνασμού. Τόσο η Βρετανία, όσο και η Γαλλία αναγνώριζαν την αδυναμία τους να υπερασπιστούν το *status quo* που σχεδόν οι ίδιες είχαν διαμορφώσει το 1919, μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου. Έτσι, δεν είχαν τίποτα να κερδίσουν από έναν πόλεμο, παρά μόνο να χάσουν.

Όλες αυτές οι διεθνείς εξελίξεις ανησύχσαν το βαλκανικά κράτη, αλλά η κυρίαρχη

Η εφημερίδα της κυβέρνησης της 6ης Απριλίου 1941 ανακοινώνει

δύναμη, η Βρετανία δεν έδειχνε ενδιαφέρον για την περιοχή. Μόνο όταν άρχισε να αισθάνεται την απειλή της Γερμανίας κατά της Πολωνίας και της Ιταλίας στη Μεσόγειο, η οποία θα επηρέαζε τον διάπλου προς την Ανατολή και την Ινδία εγκατέλειψε την επιφυλακτικότητα της. Η απόφαση των Βρετανών να εμπλακούν στα Βαλκάνια προέκυψε από τις κινήσεις του Μουσολίνι και του Χίτλερ. Η εισβολή της Ιταλίας στην Αλβανία οδήγησε τη Βρετανία και τη Γαλλία να δώσουν εγγυήσεις για την ελληνική Ανεξαρτησία. Η κατάληψη της Αλβανίας δημιούργησε μεγάλη αναστάτωση στην Ελλάδα και ο Μεταξάς κατέληξε στην απόφαση να μη δεχτεί αμαχητί μια ενδεχόμενη επίθεση, ενώ ταυτόχρονα προσπαθούσε να επιδείξει αυστηρή τήρηση της ουδετερότητας της χώρας, βάσει της πολιτικής κατευνασμού που ακολουθούσαν οι δυτικές δυνάμεις.

Όταν ξέσπασε ο πόλεμος οι Βρετανοί προσέβλεπαν αρχικά –όσο η Ιταλία δεν μετείχε του πολέμου– σε μια πολιτική παρά στρατιωτική λύση και γι' αυτό απέφευγαν να ενοχλούν τον Μουσολίνι ενώ προσπαθούσαν να πείσουν τις βαλκανικές χώρες στο να συνασπιστούν σε ένα ενιαίο μπλοκ, αρκετά δυνατό για να αντέξει τη γερμανική πίεση. Η πώση όμως της Γαλλίας και η είσοδος της Ιταλίας στον πόλεμο, οδήγησε τους Βρετανούς στο να χάσουν όλες τους τις ελπίδες για ένα βαλκανικό μπλοκ, αφήνοντάς τους για έναν ακριβώς χρόνο, μόνους τους απέναντι στον Άξονα. Στράφηκαν λοιπόν στην προσπάθεια δημιουργίας μιας συμμαχίας με τη συμμετοχή όσο το δυνατό περισσότερων από τις χώρες της περιοχής, με βασικότερο στόχο την εμπλοκή των Βαλκανίων με την πλευρά των Βρετανών στην περίπτωση της κλιμάκωσης του πολέμου. Στην προσπάθειά τους αυτή οι Βρετανοί είχαν ισχυρά πολιτικά όπλα. Είχαν φίλους και οπαδούς στις μικρές κυβερνητικές ελίτ των χωρών των Βαλκανίων, υπήρχαν παλαιές συμπάθειες, όπως για παράδειγμα η παλαιότερη συμμαχία κατά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, και οι βασιλιάδες και τα περισσότερα καθεστώτα είχαν μια συμπάθεια για τη βρετανική βασιλική οικογένεια στην οποία και απέβλεπαν για τη στήριξη των αναχρονιστικών καθεστώτων τους. Στην Ελλάδα, το δικτατορικό καθεστώς του Μεταξά και η παλινόρθωση της μοναρχίας είχε δημιουργήσει ένα πλαίσιο δυνατοτήτων για τους Βρετανούς. Από τη μια ο βασιλιάς Γεώργιος Β΄ είχε στενούς δεσμούς με τη Βρετανία, ενώ από την άλλη ο Μεταξάς ήταν εξαρτημένος από τον βασιλιά, με αποτέλεσμα οι Βρετανοί να έχουν στο πλευρό τους μια φιλική Ελλάδα, χωρίς να χρειάζονταν να δεσμευτούν με μια συμμαχία.

Πέρα από τα ισχυρά πολιτικά όπλα που διέθεταν στην περιοχή, οι Βρετανοί αποφάσι-

Μεγάλη αναστάτωση δημιούργησε στην Ελλάδα η κατάληψη

Η παραδοσιακή Βρετανική Υπηρεσία Πληροφοριών: SIS

Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών είναι αρμόδιες για την εκτέλεση τριών βασικών λειτουργιών: την απόκτηση των πληροφοριών, την ανάλυση και ερμηνεία τους και τέλος τη διοχέτευσή τους στα κατάλληλα όργανα για την αποτελεσματική χρησιμοποίησή τους. Με την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου τα όργανα που ήταν αρμόδια για την εκτέλεση των παραπάνω λειτουργιών, για λογαριασμό της βρετανικής κυβέρνησης, δεν είχαν την κατάλληλη στελέχωση σε ανθρώπινο δυναμικό και οργάνωση στο επίπεδο της ευρύτερης συνεργασίας μεταξύ τους. Η αποτελεσματική λειτουργία τους εμποδιζόταν από την έλλειψη οικονομικών πόρων και η μειωμένη αξιοποίησή τους κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου είχε αντίκτυπο στην ποιότητα των υπαλλήλων τους.

Όταν ξέσπασε ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος η λειτουργία της παραδοσιακής υπηρεσίας συλλογής πληροφοριών, της «Ειδικής ή Μυστικής Υπηρεσίας Πληροφοριών» (Special ή Secret Intelligence Service - SIS), η οποία είχε δημιουργηθεί στο α΄ τέταρτο του 20ού αιώνα, παρουσίαζε πολλές και σοβαρές δυσκολίες. Η κακή ποιότητα των υπαλλήλων της στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες είχε ως αποτέλεσμα να φτάνουν στη Βρετανία πληροφορίες που στην πράξη δεν ενδιέφεραν κανέναν. Τα τρία Γενικά Επιτελεία έκαναν συνέχεια παράπονα για το περιεχόμενο των πληροφοριών, ζητώντας περισσότερες και λεπτομερείς πληροφορίες για τη βιομηχανική παραγωγή της Σοβιετικής Ένωσης, Ιαπωνίας, Ιταλίας και Γερμανίας. Η λύση στα προβλήματα της SIS έρχεται τον Νοέμβριο του 1939, με την ανάληψη της αρχηγίας της από το συνταγματάρχη Στιούαρτ Γκράχαμ Μένζις (Stewart Graham Menzies), ο οποίος μάλιστα αποτέλεσε και τον μακροβιότερο αρχηγό της. Ο Μένζις, ένα πρόσωπο με ισχυρές γνωριμίες κατάφερε σταδιακά να αποκαταστήσει τη φήμη της SIS, έχοντας μάλιστα τη συμπαράσταση του νέου πρωθυπουργού, Γουίνστον Τσώρτσιλ (Winston Churchill), ο οποίος πίστευε στην αξία των Υπηρεσιών Πληροφοριών.

Σε σχέση με τα δίκτυα που είχε αναπτύξει η SIS πριν από τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, η περιοχή που είχε ιδιαίτερα παραμεληθεί ήταν η Μέση Ανατολή, εφόσον δεν υπήρχαν οι διαθέσιμοι πόροι για να δημιουργηθεί ένα δίκτυο παρόμοιο με αυτό της Ευρώπης, επειδή χρόνο με το χρόνο ο προϋπολογισμός της υπηρεσίας μειώνονταν. Στις αρχές της δεκαετίας του '20 στην περιοχή της Μέσης Ανατολής λειτουργούσαν μόνο δυο σταθμοί,

Το κτίριο της Μυστικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (SIS), στο

Ο συνταγματάρχης Στιούαρτ Γκράχαμ Μένζις ανέλαβε αρχη-

ένας στη Βηρυτό και ένας στην Κωνσταντινούπολη. Καθ' όλη τη δεκαετία του '20 η SIS είχε συγκεντρώσει τις περιορισμένες πηγές της στα Βαλκάνια: στο Βουκουρέστι, στη Σόφια, στην Πράγα και στην Αθήνα. Το 1939 η κατάσταση παρέμενε η ίδια αν και οι επικεφαλής των σταθμών είχαν αλλάξει: είχαν προστεθεί δυο νέοι σταθμοί, της Βουδαπέστης και του Βελιγραδίου.

Δεν ήταν μόνο το γεγονός των περιορισμένων σταθμών της SIS στην περιοχή αλλά η ποιότητα και οι προσωπικές ασχολίες των τοπικά εγκατεστημένων πρακτόρων. Τις περισσότερες φορές ξεπερνούσαν τον ρόλο τους, εμπλεκόμενοι με την εσωτερική πολιτική και προσανατολιζόνταν σε οικονομικές δραστηριότητες, ως αντιπρόσωποι μεγάλων βρετανικών εμπορικών οίκων, κατά βάση πώλησης όπλων.

σαν να χρησιμοποιήσουν στην Ελλάδα, τον Απρίλιο του 1940, τις δυο νέες υπηρεσίες που δραστηριοποιούνταν στον «μυστικό πόλεμο», τον Τομέα D και τον ΜΙ(R).

Για την επίτευξη των στόχων τους οι βρετανικές αυτές υπηρεσίες δραστηριοποιήθηκαν σε μεγάλα αστικά κέντρα σε όλη την Ελλάδα, δίνοντας αρχικά μεγαλύτερη βαρύτητα στην περιοχή της βόρειας Ελλάδας, απ' όπου θα μπορούσαν να έχουν πρόσβαση και στις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες. Από την άλλη, θεωρούσαν ότι μια ενδεχόμενη ιταλική απειλή θα προέρχονταν από την Αλβανία και τόνιζαν την ανάγκη αποστολής εκπαιδευτικών για να χτυπηθούν οι ιταλικές επικοινωνίες. Όλες όμως αυτές οι προσπάθειες –γνωστές στη βρετανική πρεσβεία στην Αθήνα– ποτέ δεν αποκαλύφθηκαν στην ελληνική κυβέρνηση, μια που πολλά μέλη της ήταν θαυμαστές της Γερμανίας και του εθνικοσοσιαλισμού.

Κατά τη διάρκεια του ελληνοϊταλικού πολέμου αυτό που απασχολούσε τις βρετανικές υπηρεσίες ήταν η στάση του Μεταξά απέναντι στους Γερμανούς. Αν και το καθεστώς είχε αντιδράσει στους Ιταλούς, δεν ήταν σίγουρο αν θα γίνονταν το ίδιο σε μια ενδεχόμενη επίθεση των Γερμανών. Η εξέλιξη του πολέμου, με την προέλαση των γερμανικών δυνάμεων και προς τον νότο, εντατικοποίησε τη δραστηριότητα του Τομέα D και ΜΙ(R), οι οποίοι είχαν αρχίσει σταδιακά να απορροφούνται από την SOE. Οι Βρετανοί βλέποντας πως η κατάληψη της Ελλάδας, ήταν σχεδόν σίγουρη, προσανατολίστηκαν στην εγκατάσταση ενός οργανισμού που θα δραστηριοποιούνταν, αν η χώρα καταλαμ-

βάνονταν από τον εχθρό. Έτσι, ξεκίνησαν τη στρατολόγηση και εκπαίδευση Ελλήνων, που στο σύνολό τους ήταν ανάμεσα στους απότακτους αξιωματικούς του 1933 και 1935 και οι οποίοι ένιωθαν την ανάγκη να προσφέρουν για τη χώρα τους, μια που δεν είχαν χρησιμοποιηθεί στον πόλεμο. Τα βασικότερα πρόσωπα που στρατολογήθηκαν ήταν ένας επαγγελματίας λαθρέμπορος, ο Γεράσιμος Αλεξάτος, με το ψευδώνυμο *Οδυσσέας*

Ανορθόδοξος πόλεμος: ένα νέο εργαλείο

Τη δεκαετία του '30 η Βρετανία εκτιμούσε ότι η συμμετοχή της σ' έναν ενδεχόμενο πόλεμο ενάντια στη Γερμανία θα ήταν μόνο δια θαλάσσης και αέρος, αποκλείοντας τη χρήση επίγειων στρατιωτικών δυνάμεων. Η κατάσταση όμως που διαμορφώθηκε από τη ραγδαία γερμανική επέκταση στην Ευρώπη δεν άφηνε στους Βρετανούς επιλογές για υιοθέτηση μιας επιθετικής στρατηγικής χρησιμοποιώντας στρατό ξηράς. Μέχρι τη στιγμή που η Βρετανία θα μπορούσε να συγκροτήσει αξιόλογες τακτικές ένοπλες δυνάμεις ο μοναδικός τρόπος αποδυνάμωσης της Γερμανίας και Ιταλίας ήταν η χρήση οικονομικής πίεσης και εντατικής προπαγάνδας. Πιο συγκεκριμένα, το σκεπτικό ήταν η αποδυνάμωση του εχθρού από το εσωτερικό του, χρησιμοποιώντας πλάγιους και ανορθόδοξους τρόπους. Έτσι, μια νέα ιδέα άρχισε να μελετάται, ο «οικονομικός πόλεμος», για την επίτευξη του οποίου θα χρησιμοποιούνταν μέθοδοι ανατροπής και ενθάρρυνσης των τοπικών αντιστασιακών κινήματων στο εσωτερικό των κατακτημένων χωρών της Ευρώπης. Οι Βρετανοί, δίνοντας μεγάλη βάση στην υπόθεση ότι η αντίσταση στην Ευρώπη θα ήταν σημαντική ξεκίνησαν τις διαδικασίες εκείνες που θα ανέπτυσαν τις σχέσεις με τις ομάδες και τα κινήματα που ήταν αντίθετα στον ναζισμό και προετοιμάζονταν να αντισταθούν. Οι διαδικασίες αυτές οδήγησαν στη δημιουργία δυο νέων υπηρεσιών, του Τομέα D από την SIS και του ΜΙ(Ρ) (Military Intelligence (Research)) από το βρετανικό Υπουργείο Πολέμου. Η ανάγκη συλλογής πληροφοριών για τον εχθρό και η ενίσχυση των τοπικών αντιστασιακών ομάδων σε συνδυασμό με τη διενέργεια δολιοφθορών, οδήγησε στη συγχώνευση των δυο παραπάνω τομέων και στη δημιουργία μιας υπηρεσίας, της «Special Operations Executive» - SOE, το καλοκαίρι του 1940, με σκοπό να συντονίσει όλες τις δραστηριότητες υπονόμησης και δολιοφθοράς κατά του εχθρού στο εξωτερικό.

Αποψη των πρώτων κτιρίων που στέγασαν την υπηρεσία SOE,

και ο απότακτος αξιωματικός του ναυτικού Χαράλαμπος Κουτσογιαννόπουλος, με το ψευδώνυμο *Προμηθέας II*, οι οποίοι και αποτέλεσαν τους μοναδικούς συνδετικούς κρίκους των Βρετανών στην Ελλάδα, έπειτα από την κατάληψή της.

Πέρα όμως απ' αυτά τα δύο πρόσωπα –κλειδιά, το ελληνικό κλιμάκιο της SOE κατά την αποχώρησή του από την Ελλάδα άφησε πίσω του μεγάλες ποσότητες εκρηκτικών και εκπαιδευμένους δολιοφθορείς. Απ' όλες τις ομάδες μόνο η ομάδα του Κουτσογιαννόπουλου είχε δεχτεί δυο συσκευές ασυρμάτου, ενώ όλες είχαν δεχτεί χρήματα. Οι ομάδες αυτές είχαν οδηγίες για τη διεξαγωγή μικρής κλίμακας δολιοφθορών, ενώ καμία αναφορά δεν είχε γίνει για ανταρτοπόλεμο και κανένα όπλο, πέρα από πιστόλια δεν είχε αφεθεί πίσω. Έτσι, όλες οι επιλογές των Βρετανών αφορούσαν ενέργειες περιορισμένης εμβέλειας και όχι την ανάπτυξη αντάρτικου αγώνα.

Με την «ενεργοποίηση» και ανάθεση αρμοδιοτήτων από τους Βρετανούς στους απότακτους αξιωματικούς του '33 και '35, κατά τη διάρκεια του ελληνοϊταλικού πολέμου μέχρι και την κατάληψη της Ελλάδας, τους δόθηκαν τα κατάλληλα κίνητρα για να δραστηριοποιηθούν στον αντιστασιακό αγώνα σε όλη τη διάρκεια της Κατοχής και να συμμετάσχουν στις διαδικασίες εκείνες για την ίδρυση ανταρτικών οργανώσεων.

Από τις δολιοφθορές στο αντάρτικο

Μετά την κατάληψη της Ελλάδας οι βρετανικές στρατιωτικές υπηρεσίες και οι Υπηρεσίες Πληροφοριών δεν είχαν καμία σίγουρη και αντικειμενική πληροφορία για το τί επικρατούσε στο εσωτερικό της. Στο πεδίο της πληροφόρησης σημαντική ήταν η συνεισφορά του *Οδυσσέα* και του *Προμηθέα II*, ο οποίος μέρα με τη μέρα άρχισε να επεκτείνει την οργάνωσή του, η οποία έδρευε στην Αθήνα. Ο *Οδυσσέας*, λειτουργώντας ως αγγελιαφόρος της SOE κατάφερε, με συνεχόμενα ταξίδια του στην Τουρκία, να δίνει πληροφορίες για την κατάσταση που επικρατούσε στη χώρα, λάμβανε οδηγίες, μετέφερε πολεμικά υλικά και χρήματα. Χρησιμοποιώντας αυτόν τον δίαυλο επικοινωνιών, η οργάνωση του *Προμηθέα II* λειτούργησε για πρώτη φορά, στις 20 Νοεμβρίου του 1941, τον ασύρματο που είχε λάβει. Η επικοινωνία γινόταν σε τακτική βάση και η οργάνωση μετέδιδε όλων των ειδών τις πληροφορίες, με προσανατολισμό στις ναυτικές πληροφορίες εφόσον οι πολεμικές επιχειρήσεις στη Βόρεια Αφρική ήταν σε εξέλιξη και ο Πειραιάς αποτελούσε μία από τις βασικότερες γραμμές επικοινωνίας για

Μεγάλη ανησυχία είχε προξενήσει στους Βρετανούς η στάση

Ο πρωθυπουργός Ιωάννης Μεταξάς, πρωταγωνιστής των

τον ανεφοδιασμό των δυνάμεων του Άξονα στην Αφρική. Το σημαντικότερο όμως επίτευγμα ήταν η συνεισφορά του *Προμηθέα II* στον ένοπλο αγώνα. Η ομάδα του *Προμηθέα II* είχε κατορθώσει να έρθει σε επαφή με τις πρώτες ομάδες ενόπλων, που άρχισαν να εμφανίζονται στα Βουνά, και να εξασφαλίσει γι' αυτές τις πρώτες βρετανικές αποστολές εφοδίων από τον αέρα, με στόχο την ενίσχυσή τους σε πολεμικό υλικό και χρήματα. Από την άλλη, στην Αθήνα, ο *Προμηθέας II* ανέλαβε να ενισχύσει την προσπάθεια του Ζέρβα έτσι ώστε ο Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος (ΕΔΕΣ), από πολιτική οργάνωση να μετατραπεί σε αντάρτικη, ενώ ο προσανατολισμός του Οδυσσέα ήταν στο Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ) και τις ένοπλες ομάδες που υποστηρίζονταν απ' αυτό.

ΕΑΜ – ΕΛΑΣ

Πληροφορίες για τις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα, σε σχέση με το ΚΚΕ και τις προθέσεις του για αγωνιστική δράση έφτασαν στο ελληνικό κλιμάκιο της SOE στην Τουρκία διαμέσου του συνδέσμου της, *Οδυσσέα* το καλοκαίρι του 1941. Η δυνατότητα των μελών της κομμουνιστικής οργάνωσης για την εκτέλεση δολιοφθορών φαίνεται να ικανοποιούσε την SOE, η οποία γνώριζε ότι οι δολιοφθορές ήταν η πρώτη της προτεραιότητα εκείνη την περίοδο. Το να υποστηρίξουν όμως μια τέτοια οργάνωση ήταν ζήτημα πολιτικό και γνώριζαν ότι δεν υπήρχε περίπτωση το ΚΚΕ να συνεργαστεί μαζί τους στα πλαίσια της προετοιμασίας μιας ενδεχόμενης εξέγερσης και την επιστροφή της εξόριστης ελληνικής κυβέρνησης με επικεφαλής τον Βασιλιά, μια προοπτική που επεδίωκε ο Βρετανός πρωθυπουργός και το Βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών. Για το πρόβλημα αυτό το ελληνικό κλιμάκιο της SOE στην Τουρκία ζήτησε οδηγίες από την SOE (Καΐρου), η οποία απάντησε ότι συνηγορούσε για τη στήριξη της οργάνωσης με τον όρο ότι δεν τους υποστηρίζουν ως πολιτικό κόμμα ενάντια στην ελληνική κυβέρνηση.

Η SOE ξεκίνησε να συνεισφέρει με όποιον τρόπο μπορούσε στην ενίσχυση του ΕΑΜ και αποφασίσθηκε να δοθούν χρήματα στην ομάδα του *Προμηθέα II*, που διέθετε τον ασύρματο, δια μέσου του οποίου θα μπορούσε να γίνει η επικοινωνία με το ΕΑΜ. Με τη χρήση της ασύρματης επικοινωνίας μεταξύ SOE και της ομάδας του *Προμηθέα II*, στις 2/3 Μαρτίου του 1942 οργανώθηκε μια δοκιμαστική ρίψη με όπλα και χρήματα

στην περιοχή της Κύμης Ευβοίας, όπου το μεγαλύτερο μέρος του υλικού έπεσε στα χέρια των Ιταλών. Τον ίδιο μήνα έγιναν συζητήσεις στην Κωνσταντινούπολη, όπου αποφασίστηκε να συνεχιστεί η υποστήριξη στο ΕΑΜ.

Τον Ιανουάριο του 1942 οι Βρετανικές υπηρεσίες δέχθηκαν ισχυρό πλήγμα. Οι κατοχικές δυνάμεις ανακάλυψαν το δίκτυο διαφυγής από την Ελλάδα που είχε ενδιάμεση βάση στην Αντίπαρο, το κατέστρεψαν και συνέλαβαν τον Βρετανό αξιωματικό της υπηρεσίας φυγαδεύσεων - ΜΙ9, τον υπολοχαγό Τζον - Τζορτζ Άτκινσον (John-George Atkinson). Ο Άτκινσον μετέφερε μαζί του χρήματα για την ενίσχυση μιας οργάνωσης που είχε δημιουργήσει ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος, όπως επίσης και γραπτές οδηγίες στις οποίες περιλαμβάνονταν τα ονόματα των Ελλήνων που θα έρχονταν σε επαφή. Το γεγονός αυτό είχε ως συνέπεια τη διάλυση της κίνησης του Κανελλόπουλου. Αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης η SOE (Καΐρου) συγκάλωσε μια συνάντηση, στην οποία ήταν παρόντες ο σερ Γουόλτερ Μόνκκτον (Sir Walter Monckton), αναπληρωτής υπουργός στη Μέση Ανατολή και ο Χένρι Χόρκινσον (Henry Horkinson), αντιπρόσωπος του υπουργού της Μέσης Ανατολής, για να καθοριστεί η πολιτική της SOE για την Ελλάδα. Στη συνάντηση αυτή αποφασίστηκε ότι η SOE θα έπρεπε να προετοιμάσει τον ελληνικό λαό για εξέγερση, η οποία απαιτούσε την οργάνωση επαναστατικών σωμάτων υποστηριζόμενα από τις μάζες του λαού. Γίνονταν δηλαδή προσανατολισμός από τις δολιοφθορές στον μαζικό ένοπλο αγώνα.

Διεργασίες σε σχέση με το ΕΑΜ ξεκίνησαν και στη Μέση Ανατολή. Ο Αρχηγός της SOE (Καΐρου) Τέρενς Μάξγουελ (Terence Maxwell), εκτιμούσε ότι διαμορφώθηκε μια καινούργια κατάσταση αποτέλεσμα των αλλαγών στην ελληνική κυβέρνηση, όταν ο Κανελλόπουλος έγινε αντιπρόεδρος και του δόθηκε από την κυβέρνηση η αρμοδιότητα για την ανάπτυξη των αναρπειακών δραστηριοτήτων στην Ελλάδα. Το πρόβλημα ήταν η χρηματοδότηση των οργανώσεων στην Ελλάδα, από τη στιγμή που υπήρχαν οργανώσεις, οι οποίες είτε δε συμπαθούσαν, είτε δεν ήταν έτοιμες να συνεργαστούν με την ελληνική κυβέρνηση. Από την άλλη, αν τα χρήματα και οι προμήθειες περνούσαν στις οργανώσεις διαμέσου του Κανελλόπουλου θα δημιουργούνταν πρόβλημα αφού δεν τον αναγνώριζαν ως αντιπρόσωπο και αρχηγό τους. Έτσι, ο Μάξγουελ πρότεινε η SOE να συνεχίσει, κατά την παρούσα φάση, να χρηματοδοτεί αυτές τις οργανώσεις ανεξάρτητα. Οι προτάσεις αυτές εγκρίθηκαν από την αρμόδια επιτροπή της SOE, στη

Η Βρετανία απέβλεπε στην προοπτική επιστροφής της εξ-

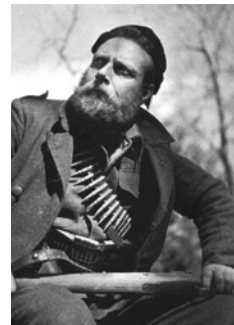
Αφίσα, στην οποία το ΕΑΜ καλεί τον λαό να περιφρουρήσει την

συνεδρίαση της οποίας ο Χόπκινσον ανέφερε ότι από πολιτική σκοπιά δεν υπήρχε καμία αντίρρηση η SOE να συνεχίσει τις επαφές που είχε, αρκεί να μην ενεθάρρυνε τα κομμουνιστικά στοιχεία στην Ελλάδα σε πολιτικές δραστηριότητες ενάντια στην ελληνική κυβέρνηση. Θεωρούσε μάλιστα ότι το καλύτερο θα ήταν ο Κανελλόπουλος να πληροφορούνταν σε γενικές γραμμές για το τι συνέβαινε.

Τον χειμώνα του 1941-1942, δημιουργήθηκε στην Ιερουσαλήμ ένας μυστικός ραδιοφωνικός σταθμός με την ονομασία, *Ελεύθερη φωνή της Ελλάδας* (Free Voice of Greece), για την ανατρεπτική προπαγάνδα στην Ελλάδα. Στον σταθμό είχε δοθεί η άδεια από τον υπουργό της Μέσης Ανατολής ότι δεν χρειάζεται να ακολουθούν την επίσημη βρετανική πολιτική για την υποστήριξη του βασιλιά και της ελληνικής κυβέρνησης. Η ελευθερία αυτή εκτιμήθηκε από κάποιους από το προσωπικό του σταθμού ως άδεια για επίθεση στον βασιλιά και την κυβέρνηση με αποτέλεσμα τον Φεβρουάριο του 1942 να γίνει επιθετική ως προς την εξόριστη κυβέρνηση εκπομπή. Το γεγονός αυτό προκάλεσε έντονη καχυποψία στην ελληνική κυβέρνηση και το Βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών ως προς τις προθέσεις και την ιδιαίτερη πολιτική της SOE. Η καχυποψία αυτή αφορούσε στις επαφές της SOE με αριστερές οργανώσεις στην Ελλάδα και το ότι τις ενισχύουν όχι επειδή αντιστέκονται, αλλά επειδή είναι αριστερές. Οι κατηγορίες μάλιστα αυτές συνέπεσαν σε μια περίοδο, όπου οι γερμανικές και βρετανικές στρατιωτικές επιχειρήσεις στη βόρεια Αφρική βρίσκονταν σε πλήρη εξέλιξη και οι βρετανικές δυνάμεις είχαν υποχωρήσει στο Ελ Αλαμείν, μετά την αποτυχία τους στην εκστρατεία της Λιβύης. Αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης του πολέμου ήταν, ο αρχιστράτηγος της Μέσης Ανατολής να ζητήσει από την SOE να κάνει ειδικές προσπάθειες για την αποκοπή των γραμμών εφοδιασμού των γερμανικών δυνάμεων στη βόρεια Αφρική, που γίνονταν από την Ελλάδα. Για να επιτευχθεί αυτό χρειαζόνταν η εξομάλυνση στις σχέσεις μεταξύ ελληνικής κυβέρνησης και Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών με την SOE. Τελικά, το Βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών βρήκε τον τρόπο, δημιουργώντας την άνοιξη του 1942, μια «Αγγλο - Ελληνική Επιτροπή», για την διεύθυνση των δραστηριοτήτων της SOE στην Ελλάδα. Έτσι λοιπόν, αφού καμία υποστήριξη σε οργάνωση στην Ελλάδα δεν θα γίνονταν χωρίς την έγκριση της Επιτροπής, δε θα υπήρχε στο μέλλον καμία αιτία για παράπονα από την ελληνική πλευρά. Η πρώτη συνεδρίαση της επιτροπής έγινε στις 20 Ιουλίου του 1942, στην οποία συμφωνήθηκε ότι η SOE θα επιτρέπονταν να συνεχίσει

Ο σερ Γουόλτερ Μόνκτον, Βρετανός αναπληρωτής υπουργός

Αρνητική ήταν η στάση της Βρετανίας σχετικά με τη χρ-

τη χρηματοδότηση συγκεκριμένων οργανώσεων, συμπεριλαμβανομένου του ΕΑΜ, με τις οποίες βρίσκονταν ήδη σε επικοινωνία και επικύρωσε τη δημιουργία ενός κέντρου στην Αθήνα για τον συντονισμό της δραστηριότητάς τους.

ΕΔΕΣ

Τον χειμώνα του 1941 ο ΕΔΕΣ κατάφερε και εξασφάλισε επαφή με το βρετανικό στρατηγείο Μέσης Ανατολής και πιο συγκεκριμένα με την SOE. Η επαφή του Ζέρβα με την SOE έγινε διαμέσου της οργάνωσης του *Προμηθέα II*, του οποίου ο πρώτος βοηθός, υποπλοίαρχος Δ. Μπαρδόπουλος, ήταν από τα πρώτα μέλη που είχε εγγράψει ο Ζέρβας στη νεοσύστατη Οργάνωση του ΕΔΕΣ και είχε την πρωτοβουλία, τόσο της σύνδεσης του Ζέρβα, όσο και άλλων ατόμων, με την ομάδα του *Προμηθέα II*. Η ουσιαστική όμως σύνδεση του Ζέρβα με την SOE έγινε διαμέσου του *Οδυσσέα*, ο οποίος τον Απρίλιο του 1942 έρχεται στην Ελλάδα, για να διενεργήσει επαφές με τους διάφορους πολιτικούς ηγέτες στα πλαίσια της οργάνωσης ανταρτικής κίνησης και ομάδων, εκτελώντας εντολές των αξιωματούχων της SOE. Ο *Οδυσσέας* τρέφοντας συμπάθεια προς το ΕΑΜ και βλέποντας τη ραγδαία ανάπτυξή του, προσπάθησε αρχικά να προσανατολίσει τις πολιτικές ομάδες που ήρθε σε επαφή, προς το ΕΑΜ. Όταν αυτό δεν κατάφερε να το πετύχει, προσανατολίστηκε προς την οργάνωση και ενίσχυση, ανεξάρτητων από το ΕΑΜ αντιστασιακών ομάδων. Η πρώτη επαφή που είχε ήταν με τον Στ. Γονατά, στον οποίο πρότεινε συνεργασία με το ΕΑΜ και μια συσκευή ασυρμάτου, ο οποίος όμως δε δέχτηκε τίποτα από τα δυο. Είχε ήδη αποδειχθεί από τους προηγούμενους μήνες, ότι τόσο ο Γονατάς, όσο και οι περισσότεροι πολιτικοί ηγέτες δεν ενδιαφέρονταν για την Αντίσταση, πολλοί μάλιστα απ' αυτούς αντιδρούσαν. Ο Ζέρβας, που παρευρισκόταν στη συνάντηση αυτή αναγνώρισε στο πρόσωπο του *Οδυσσέα* τον άνθρωπο που θα μπορούσε να κάνει τα σχέδιά του πραγματικότητα και εκμεταλλεόμενος την ευκαιρία, μετά από μερικές ημέρες του έστειλε ένα μήνυμα, διαμέσου του *Προμηθέα II*, για να συνητηθούν, όπως και τελικά έγινε στα μέσα Απριλίου. Ο *Οδυσσέας* ανέφερε στον Ζέρβα ότι αντικείμενό τους ήταν η εξέγερση του λαού και η ένοπλη δραστηριότητα. Του ανέφερε μάλιστα ότι θα του ανατεθεί η οργάνωση ένοπλων ομάδων στα βουνά, έτσι ώστε να παρενοχλούν τους Γερμανούς και τους Ιταλούς και να προβούν σε πράξεις δολιοφθορών, όπως αποκοπή επικοινωνιών, ανατίναξη σιδηροδρομικών γραμμών,

Ο Ναπολέων Ζέρβας ανάμεσα σε συγκεντρωμένη ομάδα

κ.ά.

Ο *Οδυσσέας* δεν περιόρισε τις επαφές του μόνο στον ΕΔΕΣ, αλλά συνέχιζε να αναζητεί τα κατάλληλα πρόσωπα για την οργάνωση ανταρτικών ομάδων σε όλη την Ελλάδα. Για την προσπάθειά του μάλιστα αυτή ήταν εφοδιασμένος με μεγάλα ποσά χρημάτων, που είχε λάβει από την ΣΟΕ Τον Απρίλιο του 1942 ο *Οδυσσέας* οργάνωσε και συμμετείχε σε διάφορες συζητήσεις και συναντήσεις για να προωθήσει τον παραπάνω στόχο του. Σ' αυτές αποφασίστηκε η δράση να ξεκινήσει στα τέλη Ιουνίου του 1942, και καθορίστηκαν οι περιοχές δράσης. Ο Ε. Μπακιρτζής μαζί με τον Δ. Ψαρρό επρόκειτο να αναλάβουν την οργάνωση ομάδων ανταρτών στα βουνά της Στερεάς Ελλάδας ανατολικά της Γκιώνας, ο Ζέρβας θα δραστηριοποιούνταν δυτικά της Γκιώνας σε βουνά της Στερεάς και ο Σαράφης θα πήγαινε στα βουνά της Θεσσαλίας.

Αν και η διάθεση για αντίσταση ήταν απ' όλους μεγάλη, στην πράξη, από τους συμμετέχοντες των συναντήσεων του Απριλίου μόνο η οργάνωση του ΕΔΕΣ ξεκίνησε τις προετοιμασίες. Ο *Οδυσσέας* αναγνώρισε αυτή την προσπάθεια και διέθεσε στον Ζέρβα 20.000.000 δραχμές, ο οποίος μάλιστα υποσχέθηκε ότι σε διάστημα ενός μηνός θα μπορούσε να έχει έτοιμους 3.000 άνδρες τουλάχιστον. Ζήτησε μάλιστα από τον *Οδυσσέα* μεταφορικά μέσα για να μεταφέρουν 40 πολυβόλα και στρατιωτικό υλικό. Ο *Οδυσσέας* περίμενε μέρα με τη μέρα για την αναχώρηση στο βουνό και τη συγκρότηση των ομάδων. Οι μέρες όμως περνούσαν και τίποτα δεν γινόταν. Ο *Οδυσσέας* ξανασυνάντησε τον Ζέρβα ο οποίος του ανέφερε ότι καθυστερούν επειδή ετοιμάζουν καταλόγους των ανταρτών. Του ανέφερε ότι θα χρειαζόνταν επιπλέον χρήματα. Ο καιρός όμως περνούσε και ο *Οδυσσέας* άρχισε να υποψιάζεται ότι δεν είχαν να μεταφέρουν ούτε ένα πιστόλι και ότι ο Ζέρβας χρησιμοποιούσε τις ικανότητές του για να αποσπά όσα πιο πολλά χρήματα μπορούσε.

Το καλοκαίρι του 1942 η κατάσταση άρχισε να εντείνεται, μια που τόσο ο μηχανισμός του *Προμηθέα II*, όσο και του *Οδυσσέα* υπέστησαν σοβαρά πλήγματα, αποτέλεσμα της αποτυχημένης απόπειρας δολοφονίας του υπουργού Εθνικής Οικονομίας, Επιστιμού, Εργασίας και Γεωργίας, της κατοχικής κυβέρνησης του Γ. Τσολάκογλου, Σωτήρη Γκοτζαμάνη, κατ' εντολή της ΣΟΕ Μετά την απόπειρα, οι ελληνικές υπηρεσίες ασφαλείας της κατοχικής κυβέρνησης εξαπέλυσαν ανθρωποκυνηγητό για τη σύλληψη των δραστών. Οκτώ συνεργάτες του *Προμηθέα II* και έξι του *Οδυσσέα* συνελήφθησαν μαζί με τις

Ο στρατιωτικός Ευριπίδης Μπακιρτζής, οργανωτικό στέλεχος

Ο στρατιωτικός Δημήτριος Ψαρρός ανέλαβε, μαζί με τον Μπα

οικογένειές τους. Ένας από τους ασυρμάτους του *Προμηθέα II* και ο ασύρματος του *Οδυσσέα* ανακαλύφθηκαν, αλλά και οι δυο κατάφεραν να διαφύγουν.

Την περίοδο μάλιστα αυτή ο *Προμηθέας II* έπεσε σε παγίδα από τον Μπαρδόπουλο, ο οποίος του ζήτησε να συναντήσει τον Ζέρβα στο γραφείο κάποιου Ρασιδάκη. Όταν έφτασε εκεί, ο Μπαρδόπουλος αποχώρησε και ο Ζέρβας του ζήτησε να του παραδώσει, «για τον αγώνα», όλα τα λεφτά που είχε λάβει από την SOE Ο *Προμηθέας II* του ανέφερε ότι θα λάβει χρήματα μόνο αν ανέβει στο βουνό και μετά την πρώτη ρίψη εφοδίων. Τότε ο Ζέρβας έβγαλε πιστόλι λέγοντας ότι αυτός διατάζει. Ο *Προμηθέας II* του ανέφερε ότι μέσω αυτού διατάζει και το στρατηγείο της Μέσης Ανατολής και τότε ο Ζέρβας ηρέμησε και του είπε : «Μπάμπη μου, θέλω 5.000 λίρες ακόμη». Ο *Προμηθέας II* του είπε να γράψει ένα σημείωμα με αυτά που ζητά και θα το διαβίβαζε, όπως και τελικά έγινε. Ο επικεφαλής του ελληνικού κλιμακίου της SOE στην Τουρκία απάντησε στον *Προμηθέα II* ότι «σχετικά με τον Ζέρβα σε ικετεύω να μην ρισκάρεις πέζοντάς τον στα καθήκοντα του. Αν χάσαμε μερικές εκατοντάδες χρυσές λίρες για έναν παλιάνθρωπο δεν πειράζει. Η ασφάλειά σου είναι κατά πολύ πιο σημαντική».

Τελικά όμως, αν και συνέβη αυτό το περιστατικό, τόσο ο *Προμηθέας II*, όσο και η SOE δεν εγκατέλειψαν την προσπάθεια του Ζέρβα. Τον Ιούλιο ο *Προμηθέας II* βρισκόταν σε πολύ δύσκολη θέση μια που οι ιταλικές Αρχές, έπειτα από τη σύλληψη των ανδρών του και την ανακάλυψη του σπιτιού που η οργάνωση φύλασσε τα εκρηκτικά, βρισκόταν στα ίχνη του. Ο κίνδυνος να αποκαλύπτονταν η όλη κίνηση του Ζέρβα ήταν πολύ μεγάλος. Από την άλλη, ο Ζέρβας είχε αναφέρει στον *Προμηθέα II* ότι είχε προτάσεις από τις ιταλικές Αρχές να αναλάβει Υπουργείο. Έτσι ο Ζέρβας έπρεπε να βγει στο βουνό, έστω και δια της βίας. Ο *Οδυσσέας* όμως είχε διαφορετική γνώμη από τον *Προμηθέα II*. Θεωρούσε τον Ζέρβα υπεύθυνο για όλα τα προβλήματα που είχαν δημιουργηθεί και τον αναζητούσε για να τον σκοτώσει.

Δεν μπόρεσε όμως να ικανοποιήσει τα σχέδιά του μια που ο *Προμηθέας II* έκανε την τελευταία του κίνηση. Μαζί με το συνεργάτη του Τιμολέοντα Λούνι έριξαν κάτω από την πόρτα ενός γραφείου που διατηρούσε ο Ζέρβας στην Αγ. Κωνσταντίνου μια επιστολή που έγραφε: «Συνταγματάρχα μου, πήρατε τριπλάσια χρήματα απ' ότι συμφωνήσατε με το στρατηγείο Μέσης Ανατολής, και ενώ πέρασε τόσος χρόνος από εκείνον που καθορίστηκε, βρίσκεσθε ακόμη στην Αθήνα. Αν εντός 10 ημερών δεν βγείτε στο

Το άντρο της Γκεστάπο, στην οδό Μέρλιν, απειλητικό όργανο

βουνό, θα ειδοποιηθεί η Γκεστάπο για το διπλό παιχνίδι που θέλετε να παίξετε». Ο Ζέρβας βρισκόμενος σε αυτό το δίλημμα προτίμησε τελικά τον δρόμο προς τα βουνά της Ηπείρου στις 23 Ιουλίου του 1942.

Οι Συμμαχικές στρατιωτικές αποστολές στην Ελλάδα Επιχειρήσεις για τον αποκλεισμό της διώρυγας της Κορίνθου

Το καλοκαίρι του 1942 όταν οι επιχειρήσεις στη βόρεια Αφρική βρίσκονταν σε μια κρίσιμη καμπή και οι βρετανικές δυνάμεις είχαν αρχίσει να υποχωρούν σημαντική βοήθεια θα μπορούσε να προσφέρει η SOE, χτυπώντας τον εχθρό στα μετόπισθεν και δημιουργώντας πλήγματα στις γραμμές ανεφοδιασμού του. Για την επίτευξη του στόχου αυτού το στρατηγείο στη Μέση Ανατολή διέταξε την ομάδα του *Προμηθέα II* να προβεί σε γενικευμένες δολιοφθορές, ενώ το βρετανικό Βασιλικό Ναυτικό οργάνωσε δυο επιχειρήσεις για τον αποκλεισμό της διώρυγας της Κορίνθου. Η πρώτη αποστολή είχε την ονομασία *THURGOLAND* και η δεύτερη *LOCKSMITH*.

Από την πρώτη στιγμή που λειτούργησε ο ασύρματος της ομάδας του *Προμηθέα II*, η SOE είχε δώσει γενικές οδηγίες για την προτεραιότητα που θα έπρεπε να δοθεί στις δολιοφθορές σε πλοία. Στην πράξη όμως, από τη στιγμή που λάβανε αυτές τις οδηγίες τον Νοέμβριο του 1941, μέχρι τον Μάιο του 1942 η ομάδα του *Προμηθέα II* δεν είχε προβεί σε πράξεις δολιοφθοράς. Στις 4 Μαΐου η SOE στην Τουρκία, με σήμα της στην ομάδα του *Προμηθέα II*, μεταβίβασε την παράκληση του βρετανικού ναυτικού για τον αποκλεισμό της διώρυγας της Κορίνθου και της βύθισης εχθρικών πλοίων. Ο αποκλεισμός της διώρυγας ήταν σημαντικότερης στρατηγικής σημασίας, αφού θα ανάγκαζε τα εχθρικά πλοία να διαπλέουν το Κρητικό πέλαγος, περιοχή που βρίσκονταν υπό τον έλεγχο του Βρετανικού στόλου και δεν παρείχε καμία ασφάλεια στις ναυτικές δυνάμεις του Άξωνα. Η περίοδος αυτή ήταν κρίσιμη για το μέλλον των βρετανικών δυνάμεων στη βόρεια Αφρική, εφόσον οι γερμανικές και ιταλικές δυνάμεις κινούνταν προς την Αίγυπτο και οι Βρετανοί είχαν αναγκαστεί να υποχωρήσουν.

Η ομάδα του *Προμηθέα II* είχε σχεδιάσει να τοποθετήσει εκρηκτικά σε πλοίο ενώ έμπαινε στη διώρυγα, και καθώς θα την διέσχιζε θα ανατινάζονταν με αποτέλεσμα τον αποκλεισμό της διώρυγας. Δυο συνεργάτες του *Προμηθέα II* ανέλαβαν το εγχείρημα, αλλά, ενώ πλησίαζαν με βάρκα, συνελήφθησαν από Ιταλούς, με αποτέλεσμα η προ-

Προπαγανδιστική αφίσα της προόδου 1943-44 εναντίον των

σπάθεια να αποτύχει.

Η αποτυχία της ομάδας του *Προμηθέα II* να αποκλείσει τη διώρυγα της Κορίνθου δεν ανέστειλε τα σχέδια του βρετανικού ναυτικού. Το εγχείρημα αυτό ήταν μέγιστη στρατηγικής σημασίας και αποφασίστηκε η οργάνωση ανεξάρτητης αποστολής, που θα μετέβαινε στην Ελλάδα για τον σκοπό αυτό. Η πρόταση του ναυαρχείου συνέπεσε με τα σχέδια του Κανελλόπουλου για τη σύσταση ενός «Κέντρου Συντονισμού» των αντιστασιακών κινήσεων στην Ελλάδα. Η αποστολή, η οποία ανατέθηκε στον Ιωάννη Τσιγάντε, απότακτο του κινήματος του 1935, πέρα από τον αποκλεισμό της διώρυγας της Κορίνθου, θα είχε στόχο τη συλλογή και διαβίβαση πληροφοριών και τη δημιουργία ενός συντονιστικού συμβουλίου, το οποίο θα κατ'ύψηνε τον αγώνα και την προσπάθεια ένωσης των αντιστασιακών δυνάμεων. Για την αποστολή συγκροτήθηκε μια ομάδα, αποτελούμενη από εννέα άτομα και την οργάνωσή της ανέλαβε η SOE. Η επιχείρηση που αφορούσε στον αποκλεισμό της διώρυγας της Κορίνθου είχε την κωδική ονομασία *THURGOLAND* και ανατέθηκε στον υπασπιστή του Τσιγάντε, Βασίλη Ζακυνθινό και στον Δημήτρη Γυφτόπουλο. Η ομάδα ξεκίνησε με υποβρύχιο από τη Βηρυτό στις 24 Ιουλίου του 1942 και έπειτα από ταξίδι επτά ημερών έφτασε στην Ελλάδα.

Ο Κανελλόπουλος θεωρούσε ότι το κέντρο συντονισμού του αντιστασιακού αγώνα στην Ελλάδα θα μπορούσε να υλοποιηθεί δια μέσου του συνεργάτη του Ε. Τσέλλου, ο οποίος δεν ήταν μόνο πρόσωπο απόλυτης εμπιστοσύνης, αλλά είχε και άμεση συνεργασία με μια οργάνωση αποτελούμενη από έξι συνταγματάρχες, που θα μπορούσε να φέρει σε πέρας αυτό το εγχείρημα. Η οργάνωση ονομαζόταν *ΘΕΡΟΣ* και την αποτελούσαν ο Παναγιώτης Σπηλιωτόπουλος, ο Στυλιανός Κιτριλάκης, ο Θρασύβουλος Τσακαλώτος, ο Ευστ. Λιώσης, ο Αγ. Φιλιππίδης και ο Κωνσταντίνος Δόβας. Ο Κανελλόπουλος επιθυμούσε για τον Τσιγάντε να χρησιμεύσει ως σύνδεσμος με τον Τσέλλο και με άλλα πρόσωπα στην Αθήνα για τον συντονισμό του αγώνα εκεί, συγκεκριμένα για την ίδρυση ενός υπερκομματικού «Κέντρου Συντονισμού». Ο Τσιγάντες με την άφιξή του στην Ελλάδα ξεκίνησε αμέσως επαφές σχεδόν με όλες τις πολιτικές παρατάξεις και ομάδες, όπως επίσης και με τις διάφορες αντιστασιακές οργανώσεις, για την επίτευξη μιας βάσης συνεργασίας. Κάθε όμως προσπάθεια συνεργασίας αποδεικνύονταν αδύνατη. Το αποτέλεσμα ήταν να αποκαλυφθεί το κρησφύγετό του από προδοσία και τελικά να σκοτωθεί σε συμπλοκή με Ιταλούς στις 14 Ιανουαρίου του 1943.

Ο συνταγματάρχης Κωνσταντίνος Δόβας, διευθυντής του τμή-

Ο Θρασύβουλος Τσακαλώτος, συνταγματάρχης και μέλος

Οι προετοιμασίες όμως για την επιχείρηση *THURGOLAND* καθυστέρησαν, διότι ο Τσιγάντες έδωσε προτεραιότητα στους άλλους τομείς της αποστολής, στις επαφές με διάφορα πρόσωπα στην Ελλάδα και στην ανάπτυξη της οργάνωσής του, που ονομάστηκε *ΜΙΔΑΣ 614* –το όνομα Μίδας δεν ήταν οπωσδήποτε τυχαίο. Στα μέσα Οκτωβρίου ο Γυφτόπουλος μετέβη στην περιοχή της Κορίνθου για να μελετήσει τα μέτρα ασφαλείας του Ισθμού, και υπέβαλε τα αποτελέσματα με έκθεσή του στον Τσιγάντε. Τελικά, η επιχείρηση ξεκίνησε στα τέλη Νοεμβρίου, και ενώ η ομάδα ήταν έτοιμη να τοποθετήσει τα εκρηκτικά ο Τσιγάντες έστειλε εντολή να σταματήσει κάθε ενέργεια δολιοφθοράς και να επιστρέψει η ομάδα στην Αθήνα. Το Ναυαρχείο είχε ειδοποιήσει τον Τσιγάντε να αναβάλει προσωρινά τη δολιοφθορά και να περιμένει την αποστολή νέων εκρηκτικών μηχανισμών.

Παράλληλα με την αποστολή *THURGOLAND*, της οποία ο χαρακτήρας αποδείχθηκε περισσότερο διερευνητικός, το Ναυαρχείο στα εργαστήριά του ερευνούσε τα μέσα για τον αποκλεισμό της διώρυγας, έχοντας προσανατολιστεί στην κατασκευή ενός ειδικού τύπου νάρκης. Αποφασίστηκε λοιπόν ο σχεδιασμός μιας δεύτερης αποστολής, η οποία θα δραστηριοποιούνταν, είτε στη περίπτωση αποτυχίας της αποστολής *THURGOLAND*, είτε επίτευξης μερικής επιτυχίας. Η προετοιμασία και μετάβαση στη Μέση Ανατολή της νέας αυτής αποστολής, που ονομάστηκε *LOCKSMITH*, έλαβε επείγοντα χαρακτήρα. Ως αποτέλεσμα της υψηλής προτεραιότητάς της, η ομάδα *LOCKSMITH* έφτασε στη Μέση Ανατολή στις 21 Νοεμβρίου του 1942, τέσσερις μόνο μήνες μετά την αρχική εκπόνηση του σχεδίου.

Στις 8 Ιανουαρίου του 1943 η ομάδα επιβιβάσθηκε στη Βηρυτό στο ελληνικό υποβρύχιο *Παπανικολής* και το βράδυ της 17ης Ιανουαρίου έφτασε στην περιοχή Μπούφι του Πόρου. Επικεφαλής της ομάδας *LOCKSMITH* είχε τεθεί ο έφεδρος πλωτάρχης Κλοντ Μάικλ Κάμπερλεντς (Claude Michael Bulstrode Cumberledge), η οποία μετέφερε μαζί της δυο συσκευές ασυρμάτου, μια μικρή βάρκα και τις ειδικές μαγνητικές νάρκες (τέσσερις τον αριθμό, μαζί με τέσσερις αντί - νάρκες) που είχαν κατασκευαστεί από τη Σχολή Ειδικής Ναρκοθέτησης (Special Mining School) σε συνεργασία με τον αρχηγό της αποστολής Κάμπερλεντς, ο οποίος ήταν και ο εφευρέτης τους. Ο μηχανισμός των ειδικών αυτών νάρκων θα ενεργοποιούνταν μόνο όταν πλοίο συγκεκριμένου μήκους περνούσε από πάνω τους. Η εκρηκτική ύλη που περιλάμβαναν οι τέσσερις νάρκες (440

Το Ελληνικό υποβρύχιο «Παπανικολής» στο οποίο επιβιβά-

λίμπρες) ήταν ικανή όχι μόνο να δημιουργήσει ρήγμα, αλλά να κόψει το πλοίο στη μέση, προκαλώντας ανεπανόρθωτες ζημιές.

Η ομάδα είχε οδηγίες φτάνοντας στο νησί να έρθει σε επαφή με το σύνδεσμο τους στην Αθήνα, ταγματάρχη Τσιγάντε, ο οποίος όμως ήταν ήδη νεκρός. Ο αρχηγός της αποστολής βρισκόταν σε πολύ δύσκολη θέση, αλλά προσπάθησε από μόνος του να διευθετήσει την κατάσταση. Στις 5 Μαρτίου σε συνεργασία με μέλη της οργάνωσης του Τσιγάντε *ΜΙΔΑΣ* μετέφεραν στον Ισθμό τα εκρηκτικά και αφού τοποθέτησαν τις νάρκες κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, επέστρεψαν στον Πόρο αναμένοντας τα αποτελέσματα. Ενώ όμως το σχέδιο εκτελέστηκε με ακρίβεια, οι νάρκες δεν εξερράγησαν. Όπως παρατήρησε ο ίδιος ο Κάμπερλεντς, αυτό οφειλόταν σε ζημιές που είχε υποστεί ο μηχανισμός των ναρκών. Έτσι λοιπόν ο Κάμπερλεντς περίμενε μέρα με τη μέρα οδηγίες από το Κάιρο. Την αποτυχία αυτή μάλιστα ακολούθησε και προδοσία της επιχείρησης, με τη διαρροή πληροφοριών στις Αρχές Κατοχής για την ύπαρξη ναρκών στην διώρυγα. Έτσι, οι Γερμανοί ξεκίνησαν έρευνες στην περιοχή, παίρνοντας αυστηρά μέτρα, και οι οποίες οδήγησαν στο κλείσιμο της διώρυγας για ένα περίπου μήνα. Τη μοίρα της αποστολής *LOCKSMITH*, ακολούθησε και ο αρχηγός της, ο οποίος στην προσπάθειά του να διαφύγει για τον Πόρο, έπεσε σε παγίδα των γερμανικών μυστικών υπηρεσιών και συνελήφθη.

Η ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοπόταμου

Από τα μέσα Ιουλίου του 1942, όταν οι Βρετανικές δυνάμεις άντεξαν την πίεση των δυνάμεων του Ρόμμελ, σημειώθηκε παύση των πολεμικών επιχειρήσεων και τόσο οι Γερμανοί, όσο και οι Βρετανοί άρχισαν να εφοδιάζουν και να ενισχύουν τα στρατεύματά τους. Ο ανεφοδιασμός των δυνάμεων του Άξονα γίνονταν από το λιμάνι του Τομπρούκ, χρησιμοποιώντας κατά βάση ναυτικά μέσα και λιγότερο αεροπορικά. Το συμπέρασμα που προέκυπτε από τη μελέτη των γραμμών ανεφοδιασμού του εχθρού, ήταν ο στρατηγικά αναβαθμισμένος ρόλος της Ελλάδας στη νέα συγκυρία και ως εκ τούτου συμπεριλήφθηκε στον σχεδιασμό των Βρετανών για τον πόλεμο στη βόρεια Αφρική. Οι Βρετανοί αρχηγοί των επιτελείων εξέδωσαν οδηγία, στην οποία ανέφεραν ότι έπρεπε να καταβληθεί κάθε προσπάθεια για την αποκοπή του συστήματος ανεφοδιασμού του εχθρού στη βόρεια Αφρική, και αποφασίστηκε η SOE να προσανατολιστεί στην αύξηση των δολιοφθορών στα πλοία και στα λιμάνια, που χρησιμοποιούνται για

Ο ταγματάρχης Ιωάννης Τσιγάντες, σύνδεσμος της ομά-

την εκστρατεία στη Βόρεια Αφρική, με όλα τα μέσα που διαθέτει. Αυτές οι οδηγίες ήταν οι πιο σημαντικές που είχε λάβει η Σ.Ο.Ε. (Καΐρου) και θα αποδεικνύονταν μια μεγάλη ευκαιρία για συνεισφορά στην εξέλιξη του πολέμου. Η ΣΟΕ ξεκίνησε αμέσως να δίνει οδηγίες στους συνεργάτες της, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στη Γιουγκοσλαβία. Στην περίπτωση μάλιστα της Γιουγκοσλαβίας, τον Σεπτέμβριο έπειτα από δολιοφθορές σε σιδηροδρομικές γραμμές και τρένα, καθυστέρησε η επικοινωνία προς τη Θεσσαλονίκη για δέκα ημέρες. Οι οδηγίες όμως της ΣΟΕ, που αφορούσαν δολιοφθορές σε ναυτικούς στόχους στην Ελλάδα δεν μπόρεσαν να εκτελεστούν. Η ομάδα του *Προμηθέα II*, που είχε αναλάβει τις δολιοφθορές, από τον Αύγουστο μέχρι τον Δεκέμβριο δεν εκτέλεσε καμία. Έτσι είχε απομείνει η αποκοπή της διώρυγας της Κορίνθου και της σιδηροδρομικής γραμμής Θεσσαλονίκης - Αθηνών. Τελικά, και το εγχείρημα στη διώρυγα της Κορίνθου απέτυχε, αν και οργανώθηκαν τρεις ξεχωριστές επιχειρήσεις, οπότε η μοναδική δυνατότητα, εκείνη την περίοδο, ήταν η σιδηροδρομική γραμμή.

Μπορεί βέβαια η ομάδα του *Προμηθέα II* να μην είχε τη δυνατότητα εκτέλεσης δολιοφθορών, διότι δεν διέθετε τα αναγκαία μέσα, παρέμενε όμως ο βασικότερος αξιόπιστος συνεργάτης και κανάλι επικοινωνίας της ΣΟΕ. Αυτή η εμπιστοσύνη οδήγησε το στρατηγείο Μέσης Ανατολής και την ΣΟΕ να αναθέσουν στην ομάδα του *Προμηθέα II* τον συντονισμό μιας από τις σημαντικότερες επιχειρήσεις: τη δολιοφθορά τριών κομβικών σημείων της σιδηροδρομικής γραμμής Θεσσαλονίκης - Αθηνών. Στις 5 Σεπτεμβρίου του 1942 η ΣΟΕ μετέδωσε στην ομάδα του *Προμηθέα II* μήνυμα του αρχιστράτηγου Μέσης Ανατολής, ο οποίος αναφέρονταν στη σπουδαιότητα ενός πλήγματος στη σιδηροδρομική γραμμή Θεσσαλονίκης - Αθηνών. Ο αρχιστράτηγος ζητούσε από τον *Προμηθέα II* να αναφέρει κατά πόσο οι αντάρτες είχαν τη δυνατότητα να ανατινάξουν τη γέφυρα της Παπαδιάς, με δεδομένο ότι θα εφοδιάζονταν με τα αναγκαία εκρηκτικά, χρήματα, κ.ά. Δύο ημέρες αργότερα ο *Προμηθέας II* απάντησε στην Σ.Ο.Ε. ότι δέχονται να εκτελέσουν το εγχείρημα και ξεκίνησαν τις προετοιμασίες. Για να κάνει το εγχείρημα αυτό πιο αποτελεσματικό αλλά και πιο εύκολο για τους αντάρτες η ΣΟΕ πρότεινε, πέρα από τη γέφυρα της Παπαδιάς, άλλες δυο γέφυρες, του Γοργοπόταμου και του Ασωπού, όπως επίσης την αποστολή έμπειρων αξιωματικών του μηχανικού. Η κατάσταση όμως στη Βόρεια Αφρική, άρχισε να γίνεται πιο πιεστική. Ο αρχιστράτηγος Μέσης Ανατολής

Η ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοπόταμου, σε ξυλογραφία

Ζήτησε από τον επικεφαλής του ελληνικού κλιμακίου της SOE, ο οποίος βρέθηκε τότε για λίγο στο Κάιρο, να «ικετεύσει» τον *Προμηθέα II* και να κάνει ό,τι ήταν δυνατόν για να καταστρέψει τη σιδηροδρομική γραμμή, έτσι ώστε να καθυστερήσει ο εφοδιασμός των δυνάμεων του Άξονα. Το μήνυμα μεταδόθηκε στις 18 Σεπτεμβρίου, στο οποίο επιπλέον αναφέρονταν ότι, αν το εγχείρημα εκτελούνταν σε διάστημα δυο εβδομάδων, θα μπορούσαν οι Σύμμαχοι να ελπίζουν σε μια νίκη στην Αφρική, αφού οι βρετανικές δυνάμεις θα συνέχιζαν να αναφοδιάζονται σε αντίθεση με αυτές του Άξονα. Η ομάδα του *Προμηθέα II* όμως με τα μέσα και την εμπειρία που διέθετε δεν θα μπορούσε να εκτελέσει μια τέτοια σοβαρή δολιοφθορά. Γι' αυτό ζήτησε από την SOE να στείλει δέκα αλεξιπτωτιστές, εκ των οποίων οι δυο να είναι έμπειροι στις καταστροφές, 20 πλήρεις στολές Γερμανών στρατιωτών και υποκελευστών, εκρηκτικά και 1.000 χρυσές λίρες. Στα πλαίσια όμως των αναγκών της επιχείρησης και εκμεταλλευόμενος την ευκαιρία ο *Προμηθέας II* κατάφερε να πετύχει έναν άλλο βασικό στόχο του, τον εφοδιασμό και ενίσχυση των ανταρτών του Ζέρβα. Ζήτησε από την SOE, στα πλαίσια της επιχείρησης, να σταλούν και στους αντάρτες του Ζέρβα εκρηκτικά, στολές Ιταλών στρατιωτών, όπλα και ένας έμπειρος αξιωματικός, ο οποίος θα μετέφερε δύο συσκευές ασυρμάτου, για να χρησιμοποιηθεί ως σύνδεσμος αξιωματικός μεταξύ των ανταρτών και της SOE.

Ο εφοδιασμός των ανταρτών του Ζέρβα ήταν ένα ζήτημα που εκκρεμούσε από την πρώτη στιγμή που βρέθηκε στα βουνά της Ηπείρου. Ο Ζέρβας στη πράξη δεν είχε κάνει καμία προετοιμασία για την έξοδό του στο βουνό και στηρίζονταν αποκλειστικά στη βοήθεια των Βρετανών. Η SOE όμως δεν κατάφερε να κάνει καμία ρίψη εφοδίων στις ομάδες του Ζέρβα (μια ρίψη εφοδίων που είχε πραγματοποιηθεί είχε μερική επιτυχία) με αποτέλεσμα, κατά τους πρώτους μήνες παραμονής τους στα βουνά, να βρίσκονται σε πολύ δύσκολη θέση. Η απόφαση του αρχιστράτηγου Μέσης Ανατολής να εντάξει την Ελλάδα, τον Σεπτέμβριο του 1941, στον ευρύτερο στρατηγικό σχεδιασμό για την εκστρατεία στη Βόρεια Αφρική θα αποδεικνύονταν σημαντικό πλεονέκτημα για το Ζέρβα. Για την εκτέλεση της επιχείρησης αναγκαία ήταν η βοήθεια των ανταρτών, και με δεδομένο ότι ο *Προμηθέας II* είχε αναλάβει το συντονισμό της επιχείρησης, πρότεινε στην SOE τους αντάρτες του Ζέρβα (η ομάδα του *Προμηθέα II* είχε αναλάβει και τις επαφές με την SOE σε σχέση με τον εφοδιασμό των ομάδων του Ζέρβα), ενώ καμία αναφορά δεν είχε κάνει στους αντάρτες του EAM - ΕΛΑΣ, οι οποίοι με γοργούς

Εκτέλεση πατριωτών στα ερείπια της γέφυρας του Γοργοπόταμου

Ο Ζέρβας και οι αντάρτες του δέχτηκαν εφοδιασμό και εκρη-

ρυθμούς κατέκλυζαν την ελληνική ύπαιθρο.

Τελικά, η SOE αποφάσισε τη μεταφορά στην Ελλάδα 11 Βρετανών αξιωματικών και ενός Έλληνα, με αρχηγό τον συνταγματάρχη Έντι Μάιερς (Eddie C. W. Myers) και υπαρχηγό τον ταγματάρχη Κρις Γούντχους (Chris M. Woodhouse), αποστολή που ονομάστηκε *HARLING*. Σύμφωνα με το επιχειρησιακό σχέδιο, η ομάδα *HARLING* θα ανατινάζε μία από τις τρεις γέφυρες (που αναφέρθηκαν παραπάνω) και στη συνέχεια θα αποχωρούσε από την Ελλάδα, εκτός από τον Γούντχους, τον Έλληνα ανθυπολοχαγό θεμιστοκλή Μαρίνο και δυο ασυρματιστές, οι οποίοι θα παρέμεναν με τους αντάρτες του Ζέρβα, ως παρατηρητές και σύνδεσμοι με οποιαδήποτε άλλη αντάρτικη ομάδα. Αξιοσημείωτο είναι ότι το σχέδιο της επιχείρησης δεν έκανε καμία αναφορά στους αντάρτες του EAM - ΕΛΑΣ, αν και η SOE, όχι μόνο γνώριζε από την πρώτη στιγμή για το EAM, αλλά είχε και επικοινωνία.

Τελικά δημιουργήθηκαν τρεις ομάδες, οι οποίες θα έπεφταν με αλεξίπτωτα στην Ελλάδα. Έπειτα όμως από δύο προσπάθειες, μόνο δύο από τις τρεις ομάδες κατάφεραν να πέσουν στην Ελλάδα στις 30 Σεπτεμβρίου, η ομάδα του Μάιερς και του Γούντχους, ενώ η τρίτη, επέστρεψε πίσω στο Κάιρο αναμένοντας την αναχώρησή τους, που δεν θα γίνονταν νωρίτερα από το διάστημα ενός μηνός. Η ομάδα του Μάιερς έπεσε στην περιοχή της Γκιώνας και έπειτα από περιπέτειες συναντήθηκε με τη δεύτερη ομάδα του Γούντχους στις 8 Οκτωβρίου. Ο Μάιερς έπειτα από παρατηρήσεις στη γέφυρα του Ασωπού και στη γέφυρα του Γοργοπόταμου αποφάσισε ότι η πιο πρόσφορη για την επιχείρηση, ήταν η γέφυρα του Γοργοπόταμου. Έτσι ξεκίνησαν οι προετοιμασίες για την ανατίναξη της, με την προϋπόθεση ότι ο Μάιερς θα κατόρθωνε να εξασφαλίσει τη συνεργασία των ανταρτών.

Την περίοδο αυτή, που γίνονταν οι αναγνωρίσεις των γεφυρών, η τρίτη ομάδα ξεκινούσε στο Κάιρο την προετοιμασία για να μεταβεί στην Ελλάδα. Η ρίψη της τελικά έγινε το βράδυ της 27/28 Οκτωβρίου, σε τοποθεσία έξω από το Καρπενήσι. Η ομάδα βρέθηκε σε πολύ κακή κατάσταση αφού όλος ο εξοπλισμός που μετέφερε είχε χαθεί, συμπεριλαμβανομένων και των δυο ασυρμάτων. Η ομάδα εντοπίστηκε από αντάρτες του ΕΛΑΣ, με αρχηγό τον Δημήτρη Δημητρίου (Νικηφόρος), όπου τους περιέθαλψε και τους μετέφερε στο κρησφύγετο του Άρη Βελουχιώτη. Η ύπαρξη τόσο του ΕΛΑΣ, όσο και του Άρη Βελουχιώτη ήταν άγνωστη στην ομάδα *HARLING*, εφόσον κανένας

Ήδη από τον Φεβρουάριο του 1942 είχε ανακοινωθεί από το

Ο Άρης Βελουχιώτης με τον αδελφό του Μπάμπη Κλάρα

από τους αξιωματούχους της SOE στο Κάιρο δεν τους είχε ενημερώσει. Στις αρχές Νοεμβρίου η ύπαρξη του Βελουκιώτη είχε γίνει γνωστή και στο Μάιερς, αλλά, ενώ προσπάθησε να έρθει σε επαφή μαζί του, δεν τα κατάφερε. Στα μέσα του μήνα η τρίτη ομάδα, με τη βοήθεια του ΕΛΑΣ, κατάφερε και συνάντησε τις άλλες δύο. Έτσι η ομάδα *HARLING* βρισκόταν σε πλήρη σύνθεση.

Εν αναμονή της βοήθειας των ανταρτών η αποστολή *HARLING* είχε οργανωθεί σε ομάδες δράσης για την ανατίναξη της γέφυρας. Στις 19 Νοεμβρίου έφτασε στο κρησφύγετο της ομάδας ο Ζέρβας μαζί με 50 αντάρτες και την επόμενη ο Βελουκιώτης με 100 άντρες. Οι αρχηγοί των ανταρτών ενημερώθηκαν από τον Μάιερς για το σχέδιο επίθεσης και αποφασίστηκε η επιχείρηση να γίνει τη νύχτα της 25ης Νοεμβρίου. Αφού έγινε η αναγνώριση της γέφυρας το πρωί, από τους ίδιους τους αρχηγούς των ανταρτών, το βράδυ συγκεντρώθηκαν οι ομάδες των Βρετανών με τους αντάρτες. Από τη στιγμή που δόθηκε το σήμα έναρξης, η επιχείρηση κατάληψης της γέφυρας διήρκεσε μιάμιση ώρα και έπειτα από ισχυρή αντίσταση των Ιταλών επιτεύχθηκε η πρώτη έκρηξη. Μετά από λίγο και ενώ πλησίαζαν ενισχύσεις με τραίνο από τη Λαμία εκτελέστηκε και δεύτερη ανατίναξη και δόθηκε το σήμα της αποχώρησης. Αφού όλες οι ομάδες έφτασαν στο σημείο συγκέντρωσης που είχαν καθορίσει, ξεκουράστηκαν για μια ημέρα και επέστρεψαν στην Γκιώνα. Το αποτέλεσμα της επιχείρησης ήταν να παραμείνει η γέφυρα κλειστή για 39 ημέρες.

Η μόνιμη βρετανική παρουσία στην Ελλάδα και ο έλεγχος του αντάρτικου

Αν και μέχρι το καλοκαίρι του 1942 το Βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών είχε επικεντρώσει τις προσπάθειές του στην ανάπτυξη επαφών με ομάδες στην Ελλάδα, που δεν ήταν απόλυτα αντιτιθέμενες στον βασιλιά και την κυβέρνηση Τσουδερού, άρχισε σταδιακά να αντιλαμβάνεται πως οι επαφές στην Ελλάδα περιοριζόνταν ανάμεσα στους πολιτικούς αντιπάλους της κυβέρνησης. Πληροφορίες που έφταναν από την Ελλάδα έδειχναν τη μεγάλη αντιδημοτικότητα του βασιλιά και της κυβέρνησής του, με αποτέλεσμα το Βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών να προσπαθεί να μεταστρέψει την κοινή γνώμη υπέρ του βασιλιά. Ένας τρόπος για να το πετύχει αυτό ήταν να εφαρμόσει την πρόταση του Κανελλόπουλου για δημιουργία ενός κέντρου συντονισμού του αντάρτικου

χρησιμοποιώντας την επιτροπή των έξι συνταγματάρχων (ΘΕΡΟΣ), η οποία θα εκπροσωπούσε την κυβέρνηση Τσουδερού και θα ήταν υπό τις διαταγές της Άγγλο-Ελληνικής Επιτροπής. Η προσπάθεια επαφής με την οργάνωση ΘΕΡΟΣ, που επεδίωξε ο Τσιγάντες, δεν πραγματοποιήθηκε, οπότε οι προσπάθειες των Βρετανών έπεσαν στο κενό.

Οι προθέσεις του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών για συντονισμό του αντάρτικου στην Ελλάδα ήταν κοινές με αυτές της SOE, η οποία επιθυμούσε τον πλήρη έλεγχο του αγώνα από τους Βρετανούς. Οι επικεφαλής των Τομέων των Βαλκανικών Χωρών της SOE στον ετήσιο προγραμματισμό τους για τη δράση της SOE στα Βαλκάνια προέβλεπαν την παροχή βοήθειας προς τους κατοίκους των χωρών για την οργάνωση αντιστασιακών κινήματων, όπως επίσης και την ενίσχυσή τους με εκπαιδευμένο προσωπικό και εφόδια. Η βοήθεια όμως της SOE προς το ελληνικό αντιστασιακό κίνημα θα έπρεπε να γίνει με δικά της μέσα και προϋποθέσεις. Σε έκθεση που υπέβαλε στον αρχηγό της SOE Λονδίνου ο αρχηγός της SOE (Καΐρου) τον Νοέμβριο του 1942, λίγο πριν από την ανατίναξη της Γέφυρας του Γοργοπόταμου, εξέφραζε την αναγκαιότητα βρετανικής ηγεσίας του ένοπλου αγώνα στην Ελλάδα. Για να επιτευχθεί αυτό, ο επικεφαλής της SOE (Καΐρου) πρότεινε την προσάρτηση Βρετανών αξιωματικών στις διάφορες αντάρτικες ομάδες, οι οποίοι θα φαίνονταν ως σύνδεσμοι αξιωματικοί, αλλά τα χρήματα και τα εφόδια που θα έστελνε η SOE θα έφταναν στα χέρια τους έτσι ώστε αυτοί να διοικούν και να ελέγχουν. Πέρα όμως απ' αυτό, ο αρχηγός της SOE (Καΐρου) πίστευε ότι οι αξιωματικοί αυτοί θα μπορούσαν με τον καλύτερο τρόπο να διασφαλίσουν την πολιτική της βρετανικής Κυβέρνησης για συσπείρωση όλων των Ελλήνων γύρω από τον Έλληνα βασιλιά, την κυβέρνησή του και τη βρετανική κυβέρνηση.

Οι προτάσεις αυτές του αρχηγού της SOE (Καΐρου) τελικά βρήκαν ανταπόκριση και εφαρμόστηκαν. Έτσι, μετά το πέρας της επιχείρησης του Γοργοπόταμου, και έχοντας ολοκληρώσει την αποστολή της, η ομάδα HARLING ξεκίνησε για την αναχώρησή της, με υποβρύχιο από τη δυτική Ελλάδα, πέντε μίλια νότια της Πάργας. Φτάνοντας όμως η ομάδα στο σημείο που είχε οριστεί για την παραλαβή της, ο Μάιερς ενημερώθηκε ότι δεν θα έρχονταν το υποβρύχιο και ότι θα έπρεπε να γυρίσει πίσω, στη βάση του Ζέρβα. Εκεί, ο Μάιερς ενημερώθηκε για τις νέες οδηγίες της SOE, που ανέφεραν ότι θα έπρεπε ν' αναλάβει τον συντονισμό και την παραπέρα ανάπτυξη της δραστηριότητας των ανταρτών. Ο συνταγματάρχης Μάιερς προάγονταν σε ταξίαρχο - διοικητή όλων των

Σκισσογραφική αναπαράσταση του αντισυνταγματάρχη Γιάννη

βρετανικών ομάδων στην Ελλάδα. Από εκείνη τη στιγμή η ομάδα *HARLING* μετατρέπονταν από ομάδα δράσης σε Βρετανική Στρατιωτική Αποστολή (ΒΣΑ) εγκαινιάζοντας τη μόνιμη βρετανική παρουσία στην Ελλάδα, η οποία είχε ως βασικό στόχο, πέρα από τον κοινό αγώνα ενάντια στις δυνάμεις του Άξονα, τον έλεγχο του αντάρτικου αγώνα και των οργανώσεων.

Επιχειρήσεις ευρύτερης στρατηγικής παραπλάνησης των Γερμανών στη Μεσόγειο

Κατά τους πρώτους μήνες του 1943 οι βρετανικές αποστολές της SOE στην Ελλάδα αυξάνονταν σταθερά. Η έλλειψη όμως αεροπλάνων από την SOE, δεν επέτρεπε τη μεταφορά εφοδίων και πυρομαχικών σε αυτές, με αποτέλεσμα ο ΕΛΑΣ να εκτελεί μόνος του όλες τις παρενοχλητικές επιχειρήσεις κατά ιταλικών μονάδων στη βόρεια και δυτική Θεσσαλία. Τον Μάιο και Ιούνιο η εξασφάλιση αεροπλάνων επέτρεψε τελικά την αποστολή εφοδίων στις διάφορες αποστολές. Στα τέλη του Ιουνίου, στην Ελλάδα λειτουργούσαν 27 σταθμοί ασυρμάτου, οι οποίοι βρίσκονταν σε μόνιμη επικοινωνία με το Κάιρο. Οι ασύρματοι αυτοί ελέγχονταν από βρετανικό και ελληνικό προσωπικό, και πιο συγκεκριμένα από 38 Βρετανούς αξιωματικούς, 27 Βρετανούς δεκανείς και στρατιώτες, 21 Έλληνες αξιωματικούς και 27 Έλληνες δεκανείς και στρατιώτες. Τα εφόδια που είχαν ριφθεί ξεπερνούσαν τους 230 τόνους, εκ των οποίων οι 190 ριφθηκαν κατά τους μήνες Μάιο και Ιούνιο.

Ο αρχιστράτηγος Μέσης Ανατολής αναγνωρίζοντας την οργάνωση και τον ικανοποιητικό εφοδιασμό του αντάρτικου κινήματος στην Ελλάδα, θεώρησε ότι θα έπρεπε να ζητηθεί η συνεισφορά των ανταρτών στην ευρύτερη συμμαχική στρατηγική, και πιο συγκεκριμένα σε επιχειρήσεις παραπλάνησης των Γερμανών. Για να βοηθηθούν όμως οι αντάρτες θα έπρεπε αρχικά να επιλυθεί από τους Βρετανούς ένα μείζον πολιτικό θέμα: το ζήτημα της στάσης απέναντι στο ΕΑΜ- ΕΛΑΣ. Τόσο η SOE στο Λονδίνο, όσο και στο Κάιρο ήταν σχεδόν σίγουρες ότι ο ΕΛΑΣ ελέγχονταν από το ΚΚΕ ενώ ο Ζέρβας, αν και δημοκρατικός, ήταν προετοιμασμένος να δεχτεί τις διαταγές των Βρετανών. Το θέμα αυτό ανέφερε η SOE στην επιτροπή των αρχηγών των Επιτελείων στο Λονδίνο και το αποτέλεσμα ήταν ο ίδιος ο Τσώρτσιλ, ενεργώντας ως υπουργός Εξωτερικών να στείλει ένα τηλεγράφημα στον υπουργό Μέσης Ανατολής, στο οποίο

Μέχρι τα τέλη Ιουνίου του 1943, λειτουργούσαν στην

ανέφερε ότι η δραστηριότητα της SOE θα έπρεπε να προσανατολιστεί στις οργανώσεις, οι οποίες ήταν πρόθυμες να υποστηρίξουν τον Έλληνα βασιλιά και την κυβέρνησή του, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι σε περιπτώσεις «επιχειρησιακής αναγκαιότητας» η SOE θα αρνούνταν τη συνεργασία με άλλες οργανώσεις για τον λόγο ότι οι πολιτικές τους πεποιθήσεις ήταν αντίθετες με αυτές του βασιλιά και της κυβέρνησης. Από τη στιγμή που καμία αντάρτικη οργάνωση δεν μπορούσε να ανταγωνιστεί τον ΕΛΑΣ, του οποίου η βοήθεια ήταν αναγκαία για την παραπλάνηση των Γερμανών, η πολιτική αυτή ξεχάστηκε σιωπηρά. Ο Ζέρβας ταυτόχρονα, πρόθυμος να ακολουθήσει τις βρετανικές αξιώσεις, όταν πληροφορήθηκε ότι η βρετανική κυβέρνηση ήταν αποφασισμένη να επαναφέρει τη μοναρχία στην Ελλάδα, με την παρότρυνση του υπαρχηγού της ΒΣΑ Γούντχαους, απέστειλε δυο τηλεγραφήματα, ένα προς τον Έλληνα βασιλιά και ένα προς τη βρετανική κυβέρνηση. Στο δεύτερο τηλεγράφημα ο Ζέρβας ανέφερε ότι αν ακόμη η βρετανική κυβέρνηση επιθυμεί την επάνοδο του βασιλιά «για γενικότερους λόγους και ακόμη χωρίς τη θέληση του ελληνικού λαού», αυτός δεν θα αντιστεκόταν. Αυτή η λάθος προτροπή του Γούντχαους, την οποία παραδέχτηκε και ο ίδιος αργότερα, και η φανερά πια παρέμβαση των Βρετανών στα ελληνικά πράγματα έμελλε να δημιουργήσει κρίση τόσο στο εσωτερικό του ΕΔΕΣ, όσο και στις σχέσεις του με τον ΕΛΑΣ. Ο Ζέρβας χάραζε απ' εκεί και πέρα προσωπική πολιτική πέρα από τις αρχές του ΕΔΕΣ, και οι προσωπικές του φιλοδοξίες ήταν υπέρμετρες. Στόχος του έγινε να πείσει την ελληνική και βρετανική πλευρά ότι «ο κομμουνισμός απειλεί την Ελλάδα».

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι η στάση του Μάιερς και του Γούντχαους σε σχέση με το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και τον ΕΔΕΣ αποτελούν στοιχεία φανερών παρεμβάσεων στα εσωτερικά των οργανώσεων. Σε τελευταία ανάλυση οι δύο αυτοί αξιωματούχοι που είχαν εμπισθεί τη διαχείριση της πολύπλοκης ελληνικής πολιτικής πραγματικότητας δεν ήταν παρά δύο νεαρά άτομα που δεν διέθεταν καμία προηγούμενη πολιτική εμπειρία. Η εγκατάσταση της ομάδας *HARLING* στο αρχηγείο του ΕΔΕΣ αποδείχτηκε καθοριστική για τη σύνδεση του Μάιερς και του Γούντχαους με το πρόσωπο του Ζέρβα. Η ενημέρωση των αρχηγών της ΒΣΑ για το ΕΑΜ - ΕΛΑΣ προέρχονταν από τον ίδιο το Ζέρβα, αφού κανένας αξιωματούχος της SOE δεν φρόντισε να ενημερώσει την ομάδα *HARLING* πριν αναχωρήσει για την Ελλάδα. Η στάση που διαμόρφωσαν απέναντι στο ΕΑΜ - ΕΛΑΣ ήταν άκρως αρνητική, εφόσον είχαν επιλέξει να υποστηρίζουν τον Ζέρβα.

Ο Κρις Γούντχαους, αρχηγός της Στρατιωτικής Συμμαχικής

Ακόμα και όταν Βρετανικές αποστολές έκαναν θετικές αναφορές στον ΕΛΑΣ, η μια αποστολή άρχιζε να συκοφαντεί την άλλη. Η SOE (Καΐρου) βομβαρδίζονταν με αντικρουόμενα τηλεγραφήματα από τα στελέχη της στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα να βρίσκεται σε σύγχυση. Έτσι, στην αρχή ενημέρωνε το Βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών περιστασιακά, στέλνοντας μόνο επιλεκτικά αποσπάσματα από τα τηλεγραφήματα.

Όταν ο ασύρματος του Μάιερς ξεκίνησε τη λειτουργία του στις 13 Ιανουαρίου του 1943 αποκαταστάθηκε τακτική επικοινωνία με την SOE (Καΐρου). Στο πρώτο του τηλεγράφημα ο Μάιερς έκανε αναφορά σε «δημοψήφισμα», λέξη που αποτελούσε ανάθεμα για την πολιτική του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Έσπευσε μάλιστα να δηλώσει τους φόβους του για «...πραξικόπημα του ΕΑΜ δια μέσου του ΕΛΑΣ σε περίπτωση κατάρρευσης της Ιταλίας». Η επικοινωνία όμως του Μάιερς με την SOE (Καΐρου) δεν γνωστοποιήθηκε στο Βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών το οποίο σίγουρα θα αντιδρούσε. Τελικά τα τηλεγραφήματα του Μάιερς έφτασαν στο Βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών στις 7 Μαρτίου του 1943 προκαλώντας ένταση στις σχέσεις μεταξύ SOE και Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Η ένταση του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών αφορούσε στις σχέσεις της SOE με τον Ζέρβα, ως αντιπρόσωπο του Πλαστήρα, και τις απόψεις του περί δημοψήφισματος για την μοναρχία. Παρ' όλα αυτά η ΒΣΑ συνέχιζε να προωθεί τον Ζέρβα έναντι του ΕΑΜ, αν και η SOE αμφέβαλε για την αξιοπιστία του Ζέρβα. Ακόμα και με τα τηλεγραφήματα του Ζέρβα η πλάστιγγα δεν κλίνει υπέρ του Ζέρβα. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του Γούντχαους, το Βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών «... δεν πείστηκε ποτέ απόλυτα ότι ο Ζέρβας ήταν πιστός σύμμαχος. Τον δέχτηκαν, ελλείψει άλλου, μόνο όταν τελικά πείστηκαν ότι το ΕΑΜ συνιστούσε τη μεγαλύτερη απειλή για την πολιτική τους».

Η επιχείρηση «ANIMALS» («ΖΩΑ»)

Η SOE στα τέλη Μαΐου του 1943, έλαβε οδηγίες να αποκόψει όλες τις κεντρικές γραμμές επικοινωνιών του εχθρού που διέσχιζαν την Ελλάδα, στο πλαίσιο της συμμαχικής απόβασης στη Σικελία, παραπλανώντας τον εχθρό και κάνοντάς τον να νομίζει ότι η απόβαση θα γίνονταν στην Ελλάδα. Η επιχείρηση, η οποία έλαβε την ονομασία *ANIMALS*, θα έπρεπε να εκτελεστεί μεταξύ της τελευταίας εβδομάδας του Ιουνίου και της πρώτης του Ιουλίου. Πιο συγκεκριμένα, η τελευταία φάση του σχεδίου προέβλεπε

Φωτογραφίες με πορτραίτα αγωνιστών του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ.

την αποκοπή όλων των γραμμών επικοινωνιών του εχθρού στις 21 Ιουνίου και τη διατήρησή τους σε αυτή τη κατάσταση μέχρι της 14 Ιουλίου. Η SOE (Καΐρου) μετέδωσε αυτές τις οδηγίες στον Μάιερς στις 29 Μαΐου, ο οποίος ξεκίνησε αμέσως την οργάνωση των επιχειρήσεων, ενημερώνοντας όλες τις βρετανικές αποστολές στην Ελλάδα για την έναρξη των δολιοφθορών. Για την επίτευξη όμως του εγχειρήματος προβλεπόταν και η αρωγή των ανταρτών. Στο πλαίσιο αυτό ο Μάιερς επισκέφτηκε τον Στέφανο Σαράφη για να ζητήσει τη βοήθεια των ανταρτών του ΕΛΑΣ στην εκτέλεση των επιχειρήσεων. Πιο συγκεκριμένα, ο Μάιερς ζήτησε από τον Σαράφη να διατάξει την εκτέλεση των καταστροφών, οι οποίες θα έπρεπε να διαρκέσουν από τις 21 Ιουνίου, μέχρι τις 14 Ιουλίου. Το ΓΣ του ΕΛΑΣ αποδέχτηκε τις βρετανικές προτάσεις, έπειτα από διαβεβαιώσεις ότι ο ΕΛΑΣ θα θεωρούνταν ως συμμαχικός στρατός, εκτελώντας τις επιχειρήσεις του σύμφωνα με τις εντολές του Στρατηγείου Μέσης Ανατολής. Τις προτάσεις αυτές του ΕΛΑΣ ο Μάιερς διαβίβασε στο Κάιρο στις 18 Μαΐου, αναφέροντας ότι ο ΕΛΑΣ θα συνεργάζονταν με τους Βρετανούς, μόνο αν αναγνωρίζονταν ως συμμαχική δύναμη. Στις 17 Ιουνίου το ΓΣ του ΕΛΑΣ διέταξε τα τμήματά του στη Θεσσαλία, Ήπειρο και Μακεδονία να ξεκινήσουν καταστροφές.

Η επιχείρηση εκτελέστηκε τόσο από Βρετανούς αξιωματικούς, όσο και από ομάδες ανταρτών του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ, οι οποίοι πέρα από τη συμμετοχή τους στις καταστροφές κάλυπταν τις ομάδες δολιοφθορών. Οι επιχειρήσεις, οι οποίες άρχισαν να

Ζωγραφική αποτύπωση σε σκίτσο του στρατιωτικού διοικητή

Σημείωση του Γεώργιου Σεφέρη, την Πέμπτη 13 Απριλίου του 1944, στο πολιτικό του ημερολόγιο:

«Είναι δράμα να σκέπτεται κανείς την τραγωδία που δημιούργησαν πέντε-δέκα παλιόπαιδα, που δε θα ήταν άξια να πουλούν μήτε στραγάλια στο Ζάππειο και που βρέθηκαν εδώ να διακυβερνούν τις τύχες της Ελλάδος, μόνο και μόνο επειδή ψέλλιζαν πέντε ελληνικά και ανήκαν σε μια μεγάλη δύναμη. Κι έπειτα από αυτά τα καμώματα, αυτών των γελοίων σαλιμπάγκων, έπειτα από τόσα αίματα και καταστροφές προδώσαμε την πολεμική προσπάθεια»

(Σεφέρης, Γιώργος, «Πολιτικό Ημερολόγιο, Α΄ 1935-1944», Επιμέλεια - Σημειώσεις Αλέξανδρου Ψύδη, Εκδόσεις Ίκαρος, Αθήνα, 1992, σ. 196).

εκτελούνται με ακρίβεια ρολογιού, ξεκίνησαν με επιθέσεις και καταστροφές σιδηροδρομικών γραμμών. Η γραμμή που διέσχιζε την κοιλάδα των Τεμπών, στην περιοχή του κάτω Ολύμπου, και το νότιο τμήμα του Θεσσαλικού κάμπου, αποκόπηκε στο σύνολό της σε περισσότερα από 20 σημεία από Βρετανούς αξιωματικούς και μικρές ομάδες της ΕΛΑΣ, με αποτέλεσμα να παραμείνει κλειστή για αρκετές εβδομάδες. Οι ίδιες επίσης ομάδες, κατάφεραν να καταστρέψουν σε πολλά σημεία και το δρόμο Λάρισας - Θεσσαλονίκης. Στο πλαίσιο της παραπλάνησης των δυνάμεων του εχθρού, ότι δηλαδή η συμμαχική απόβαση θα επιχειρούνταν από τις δυτικές ακτές της Ελλάδας, τον Ιούλιο του 1943 οι επιχειρήσεις άρχισαν να προσανατολίζονται στις οδικές αρτηρίες της δυτικής Ελλάδας και πιο συγκεκριμένα στο δρόμο Ιωαννίνων - Αργινίου, στον οποίο έδρασαν Βρετανοί καταστροφείς. Για να γίνει το σχέδιο της SOE πιο πιστευτό, βρετανικές ομάδες μαζί με αντάρτες του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ, ξεκίνησαν μια σειρά από δολιοφθορές στις δυο μοναδικές οδικές αρτηρίες που συνέδεαν την ανατολική με δυτική Ελλάδα, του δρόμου Ιωαννίνων - Καλαμπάκας (στα βόρεια) και Μεσολογγίου - Αθηνών (στα νότια). Οι δρόμοι αυτοί αποκόπηκαν σε περισσότερα από 12 σημεία, και υπήρχε μάλιστα τέτοια επιτυχία που ο εχθρός πείσθηκε για μια στιγμή, ότι επρόκειτο να γίνει επίθεση στις ακτές της Ηπείρου. Ο ανεφοδιασμός του εχθρού, από την Αθήνα διαμέσου της Πρέβεζας, ανακόπηκε εντελώς. Σύμφωνα μάλιστα με έναν αιχμάλωτο, λίγο μετά την επιχείρηση, μια φάλαγγα οχημάτων χρειάστηκε 17 ημέρες για να κάνει αυτή τη διαδρομή.

Συνολικά, πραγματοποιήθηκαν 44 μεγαλύτερες και 60 μικρότερες καταστροφές. Η σήραγγα των Τεμπών καταστράφηκε, το πέρασμα του Σαραντάπορου ανατινάχθηκε και έκλεισε για 15 ημέρες, 17 γέφυρες ανατινάχθηκαν, οι τηλεφωνικές επικοινωνίες διαμέσου της Ηπείρου, κεντρικής Ελλάδας και πάνω από την Αθήνα διακόπηκαν μέχρι τις 15 Ιουλίου. Μέχρι τις 11 Ιουλίου η εκτέλεση των δολιοφθορών συνεχίζονταν με αμείωτη ένταση, όταν το στρατηγείο ενημέρωσε τη βρετανική αποστολή στην Ελλάδα ότι οι Σύμμαχοι είχαν αποβιβαστεί στη Σικελία και ότι οι καταστροφές έπρεπε να σταματήσουν. Ο Μάιερς με σήμα του ενημέρωσε όλους τους σταθμούς στην Ελλάδα, και η πρώτη αυτή στρατηγικής σημασίας αποστολή της SOE στην Ελλάδα έλαβε τέλος. Η προφανής πλέον αδυναμία της Ιταλίας και η πιθανότητα αιφνιδιαστικής κατάρρευσης της αλλά και η αποτελεσματικότητα της δράσης των Ελλήνων ανταρτών που έδειχνε τις

αυξημένες δυνατότητές τους, οδήγησε την Ανώτατη Στρατιωτική Γερμανική Διοίκηση στη σημαντική ενίσχυση των δυνάμεών της στην Ελλάδα για να τη θωρακίσει αμυντικά. Τα σχέδια των Γερμανών προέβλεπαν την εγκατάσταση αρκετών καινούργιων Μεραρχιών και την μετακίνηση άλλων από τα διάφορα πολεμικά μέτωπα της Ευρώπης. Η ενεργή συμμετοχή των ανταρτών στην επιχείρηση *ANIMALS* δημιουργούσε μια μόνιμη απειλή για τις γερμανικές δυνάμεις στην Ελλάδα με αποτέλεσμα ο Χίτλερ να εκδώσει οδηγία (No. 48) στις 26 Ιουλίου, σύμφωνα με την οποία οι Γερμανοί θα αναλάμβαναν πα τη φύλαξη των σημείων ανεφοδιασμού, των γραμμών εφοδιασμού, τις σημαντικές οδικές αρτηρίες - γέφυρες κ.ά., ενώ μέχρι τότε την ευθύνη είχαν οι Ιταλοί. Επίσης, με τη διαταγή αυτή καθοριζόταν και ένα σχέδιο για την εκτέλεση ευρείας κλίμακας επιχειρήσεων εναντίων των ανταρτών το φθινόπωρο του 1943.

Η επιχείρηση «NOAH'S ARK» («ΚΙΒΩΤΟΣ ΤΟΥ ΝΩΕ»)

Η επιχείρηση *NOAH'S ARK* αποδείχθηκε η πιο σημαντική επιχείρηση που εκτέλεσε η SOE στην Ελλάδα, της οποίας τα αποτελέσματα ήταν το προϊόν προετοιμασίας και οργάνωσης τριών ετών. Η επιχείρηση προετοιμάστηκε από την SOE (Καΐρου) με την υποκίνηση του στρατηγείου Μέσης Ανατολής και ο βασικός στόχος της ήταν η παρενόχληση των γερμανικών δυνάμεων κατά την ενδεχόμενη αποχώρησή τους από την Ελλάδα και τα νησιά, έτσι ώστε να αποκλειστεί η δυνατότητα μετάβασης τους σε άλλα πολεμικά μέτωπα - τουλάχιστον όχι σε ετοιμοπόλεμη κατάσταση. Η επιχείρηση στηριζόταν στην υπόθεση ότι οι γερμανικές δυνάμεις δεν θα ήθελαν να αποκοπούν από κάποιες μελλοντικές μάχες που θα λάμβαναν χώρα στην κεντρική Ευρώπη και να εγκλωβιστούν στην Ελλάδα. Η επιχείρηση έπρεπε να ακολουθήσει τρεις φάσεις εξέλιξης, από τις οποίες οι δυο πρώτες είχαν σχέση με την προετοιμασία της, ενώ η τρίτη με την εκτέλεσή της.

Για την προετοιμασία της επιχείρησης οι εμφύλιες συγκρούσεις μεταξύ του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ ήταν ίσως το σημαντικότερο εμπόδιο. Το βασικότερο που χρειαζόταν να επιτευχθεί σε αυτή την πρώτη φάση ήταν η συμφιλίωση ανάμεσα στα αντιμαχόμενα μέρη του εμφυλίου πολέμου έτσι ώστε όλες οι αντάρτικες ομάδες να συνεργαστούν για την εκτέλεση της επιχείρησης. Σύμφωνα με τη δεύτερη φάση του σχεδίου θα έπρεπε να επιτευχθεί η μείωση των δυνάμεων των ανταρτών και η επιστροφή στις κατοικίες

τους, για να μπορέσουν να σπείρουν τα σιτηρά του επόμενου έτους, όπως επίσης να πετύχουν την επέκταση της περιοχής, στην οποία θα επέτρεπαν οι Γερμανοί να γίνει η διανομή φαγητού από τον Διεθνή Ερυθρό Σταυρό, εφόσον στις περιοχές που ελέγχονταν από δυνάμεις των ανταρτών ο Ερυθρός Σταυρός δεν είχε πρόσβαση. Η μείωση όμως της δραστηριότητας των ανταρτών, πέρα από την ενδεχόμενη επίλυση κάποιων επισιτιστικών προβλημάτων, θα δημιουργούσε στους Γερμανούς εσφαλμένη εντύπωση ασφάλειας. Η μείωση όμως της δραστηριότητας θα έπρεπε να γίνει σε τέτοιο βαθμό έτσι ώστε ο εχθρός να μην έχει τη δυνατότητα να στείλει δυνάμεις του έξω από την χώρα. Αυτή η εικονική προεμία θα έδινε στους Συμμάχους τη δυνατότητα αναγνώρισης των στόχων, ασφαλέστερης αποστολής εφοδίων και μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας. Συγχρόνως, θα μπορούσε να επιτευχθεί και μείωση των Βρετανών αξιωματικών και προσωπικού, που έδρευε στην Ελλάδα, αν οι συνθήκες το επέτρεπαν. Στην τελική φάση, η οποία θα ξεκινούσε την άνοιξη του 1944, θα γινόταν αναζωογόνηση των δυνάμεων των ανταρτών, στον βαθμό και στις περιοχές που η χρήση τους θα ήταν η μεγαλύτερη, ώστε να πλήξουν τις δυνάμεις του εχθρού και να θέσουν σε εφαρμογή την επιχείρηση, αφού λάβουν εντολή από τον αρχιστράτηγο Μέσης Ανατολής. Θα πρέπει να τονιστεί ότι στο επιχειρησιακό σχέδιο αναγνωριζόταν ότι ήταν πέρα από τις δυνάμεις των ανταρτών η παρεμπόδιση της αποχώρησης των Γερμανών και η χρήση τους θα περιοριζόταν στην παροχή κάλυψης σε ομάδες δολιοφθορών και την παρενόχληση μονάδων που αποχωρούσαν.

Οι αξιωματικοί της Συμμαχικής Στρατιωτικής Αποστολής έλαβαν οδηγίες για την εκτέλεση της επιχείρησης και αμέσως ξεκίνησαν την προετοιμασία. Για να εκτελεστεί όμως πιο αποτελεσματικά θα έπρεπε η Αποστολή να αναδιοργανωθεί. Σύμφωνα με το επιχειρησιακό σχέδιο οι τρεις κεντρικές περιοχές της αντάρτικης δραστηριότητας, ΕΛΑΣ και ΕΔΕΣ στην ηπειρωτική Ελλάδα και η Πελοπόννησος, θα ελέγχονταν απευθείας από το Κάιρο, και θα έπαιρναν οδηγίες από έναν ανώτερο αξιωματικό. Η ανακατανομή των αντάρτικων δυνάμεων μπορεί να θεωρηθεί ότι εξυπηρετούσε πολιτικές σκοπιμότητες για τον περιορισμό του ΕΛΑΣ και την απομόνωσή του – για την ικανοποίηση των αιτημάτων του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Κάτι τέτοιο όμως δεν προκύπτει, τουλάχιστον κατά την προετοιμασία της επιχείρησης, η οποία είχε αμιγώς στρατιωτικό χαρακτήρα.

Κατά την ανατίναξη του περάσματος του Σαραντάπορου

Επικεφαλής του νέου αυτού συστήματος διοίκησης τέθηκαν ο συνταγματάρχης Γούντκαους και ο Αμερικανός ταγματάρχης Γουάινς (G. Wines), οι οποίοι θα αναλάμβαναν να ταξιδέψουν σε όλη την Ελλάδα για να συντονίσουν το προσωπικό των Αποστολών και να δώσουν οδηγίες στους διοικητές κάθε περιοχής. Βασική τους μέριμνα ήταν να μειώσουν τις αντιθέσεις μεταξύ του ΕΛΑΣ, του ΕΔΕΣ και της Εθνικής και Κοινωνικής Απελευθέρωσης (ΕΚΚΑ) και να πληροφορούν το Κάιρο για την εξέλιξη των γεγονότων, σε μια όμως αμερόληπτη βάση, αφού θα ήταν αδύνατο να εκτελεστεί η επιχείρηση, αν αυτοί συνδέονταν αποκλειστικά με κάποια αντάρτικη ομάδα. Η αναδιοργάνωση θα γίνονταν με τέτοιο τρόπο ώστε η συμμαχική Αποστολή να ενταχθεί στις περιοχές των ανταρτών που περιλάμβαναν ενδεχόμενους στόχους και θα έπρεπε να περατωθεί μέχρι την 1η Φεβρουαρίου του 1944. Αφού ολοκληρωνόταν η αναδιοργάνωση, η συμμαχική Αποστολή, η οποία θα είχε βρει καταφύγιο στις περιοχές των ανταρτών, θα ξεκινούσε αναγνώριση των στόχων με προοπτική μελλοντικής επίθεσης, διαδικασία που θα έπρεπε να ολοκληρωθεί μέχρι την 1η Μαρτίου του 1944. Από την άλλη όμως, υπήρχαν στόχοι που για να πληγούν χρειαζόταν η διενέργεια δολιοφθορών, όπως για παράδειγμα το λιμάνι του Πειραιά, τα αρχηγεία των Γερμανών στην Αθήνα, τα αεροδρόμια στην Αθήνα, οι τηλεφωνικοί κατανεμπτές στη Λαμία και τα Ιωάννινα, αντιδολιοφθορές στο φράγμα του Μαραθώνα, κ.ά. Για τους στόχους αυτούς, οι οποίοι δεν περιλαμβάνονταν στις περιοχές των ανταρτών, θα συνεργάζονταν διάφορες αντιστασιακές ομάδες πληροφοριών και δολιοφθορών με τη συμμαχική Αποστολή, τη στιγμή που θα δίνονταν η εντολή για την έναρξη των επιθέσεων.

Η οργάνωση και ο σχεδιασμός των δυο πρώτων φάσεων της επιχείρησης διήρκεσε μέχρι το χειμώνα του 1944, και ο βασικότερος στόχος των Βρετανών ήταν η παύση των εχθροπραξιών μεταξύ του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ, σύμφωνα με την πρώτη φάση της επιχείρησης. Οι προσπάθειες όμως των Βρετανών δεν ήταν επικεντρωμένες μόνο στην παύση των εχθροπραξιών, εξυπηρετώντας τις δικές τους πολιτικές και στρατιωτικές σκοπιμότητες, αλλά στη θετική συγκατάθεση του ΕΛΑΣ για την εκτέλεση της επιχείρησης. Όπως και στην περίπτωση της επιχείρησης ANIMALS, έτσι και στην επιχείρηση NOAH'S ARK η συμμετοχή των ανταρτών του ΕΛΑΣ ήταν αναγκαία προϋπόθεση για την εκτέλεσή της. Στις αρχές Ιανουαρίου του 1944 η Συμμαχική Στρατιωτική Αποστολή (ΣΣΑ) παρουσίασε τα σχέδια της επιχείρησης στους επικεφαλής του ΕΛΑΣ, ζητώντας

Το επιχειρησιακό σχέδιο του «Noah's Ark» προέβλεπε τον

όχι μόνο τη συνδρομή τους, αλλά και την ανακατανομή των δυνάμεών του, δίνοντας μάλιστα την υπόσχεση ότι θα επαναλαμβάνονταν ο εφοδιασμός του ΕΛΑΣ Ο ΕΛΑΣ έχοντας ως πρώτη προτεραιότητα την παροχή βοήθειας στον συμμαχικό αγώνα, δέχτηκε να αναλάβει την επιχείρηση. Αν και μετά τη συμφωνία της Πλάκας οι προϋποθέσεις για την πρώτη φάση της επιχείρησης είχαν τηρηθεί, οι όροι που έθετε η δεύτερη φάση δημιουργούσαν μια σοβαρή αντίθεση με την ευρύτερη συμμαχική στρατηγική στη Μεσόγειο. Οι Σύμμαχοι προετοίμαζαν την επιχείρηση *BODYGUARD*, η οποία προέβλεπε την παρότρυνση του εχθρού έτσι ώστε να κάνει εσφαλμένες στρατηγικές εκτιμήσεις σχετικά με τις Συμμαχικές επιχειρήσεις εναντίων των Γερμανών. Αν και οι Γερμανοί διατηρούσαν τον κύριο όγκο των δυνάμεών τους στο ρωσικό μέτωπο, εκτιμούσαν ότι κατά τη διάρκεια του 1944 Άγγλοι και Αμερικανοί θα εκτελούσαν μεγάλης έκτασης επιχειρήσεις στη δυτική Ευρώπη. Στόχος λοιπόν του σχεδίου ήταν με παραπλανητικές επιχειρήσεις οι Σύμμαχοι να κάνουν τους Γερμανούς να πιστέψουν ότι θα εκτελεστεί μια τέτοιο είδους επιχείρηση. Με αυτόν τον τρόπο οι Γερμανοί θα βρίσκονταν σε μόνιμη κατάσταση απειλής, χωρίς να γνωρίζουν το πότε και με ποιο τρόπο θα εκδηλωθεί. Για τον σκοπό αυτό οι γερμανικές δυνάμεις που έδρευαν στα Βαλκάνια θα έπρεπε, αισθανόμενες αυτή την υποτιθέμενη απειλή, να παραμείνουν στη θέση τους, χωρίς να μετακινηθούν προς τα βόρεια. Η δεύτερη όμως φάση της επιχείρησης *NOAH'S ARK* έθετε ως προϋπόθεση τη δημιουργία ενός αισθήματος ασφάλειας στις γερμανικές δυνάμεις που βρίσκονταν στην Ελλάδα, εφόσον οι δυνάμεις των ανταρτών δεν θα τις παρενοχλούσαν, κατάσταση η οποία έρχονταν σε άμεση αντίθεση με το σχέδιο *OVERLORD*, την επικείμενη δηλαδή απόβαση στη Νορμανδία. Η επιτροπή των Αρχηγών των Επιτελείων, στα μέσα του Ιανουαρίου του 1944, έκανε γνωστές τις ενστάσεις της σε σχέση με την επιχείρηση *NOAH'S ARK*, ότι δηλαδή θα έρχονταν σε αντίθεση με την ευρύτερη στρατηγική, ζητώντας από τον Βρετανό αρχιστράτηγο Μέσις Ανατολής σερ Χένρι Γουίλσον (Sir Henry Maitland Wilson) να αναθεωρήσει το αρχικό σχέδιο της επιχείρησης, διευρύνοντας το πεδίο των επιχειρήσεων ενάντια στους Γερμανούς.

Ο Γούντχαους, έπρεπε να αντιμετωπίσει αυτό το πρόβλημα, ειδικότερα τη στιγμή εκείνη, που είχε επιτευχθεί η κατάπαυση των εχθροπραξιών μεταξύ ΕΛΑΣ και ΕΔΕΣ. Το πρωτόκολλο όμως της συμφωνίας της Πλάκας περιείχε και έναν μυστικό όρο, σύμφωνα με τον οποίο «Αι Οργανώσεις ΕΑΜ / ΕΛΑΣ, ΕΔΕΣ, ΕΚΚΑ θα εξακολουθήσουν να παρέ-

Άποψη του κτιρίου της Αγγλικής πρεσβείας στην κατοικική

χουν αμέριστον την συμμετοχήν των εις σχέδια επιχειρήσεων και να διευκολύνουν τα σχέδια του ΓΣΔΜΑ (Γενικού Στρατηγείου, Δυνάμεων Μέσης Ανατολής), συμπεριλαμβανομένης και της διολιθθήσεως ειδικών βρετανικών και αμερικανικών μονάδων, ανασκοπουσών να λάβωσι μέρος εις τας επιχειρήσεις ταύτας». Ο όρος αυτός αν και αναφέρονταν αποκλειστικά στην επιχείρηση *NOAH'S ARK*, δέσμευσε τις ανάρτικες οργανώσεις να αποδεχτούν την είσοδο συμμαχικών δυνάμεων στην Ελλάδα πριν το τέλος του πολέμου και αποτέλεσε τον αναγκαίο παράγοντα για τις επόμενες Διασκέψεις (Λιβάνου, Καζέρτας). Ο μυστικός όρος μέσα σε τρεις ημέρες από την υπογραφή της Συμφωνίας διέρρευσε στους Γερμανούς, αφήνοντας ανοιχτή την απειλή μιας συμμαχικής απόβασης στα Βαλκάνια. Έτσι, ο Γούντχαους κατάφερε με τους χειρισμούς του να ικανοποιήσει όλους τους ενδιαφερόμενους, τόσο δηλαδή την SOE (Καίρου), η οποία είχε αναλάβει την επιχείρηση *NOAH'S ARK*, όσο και την επιτροπή των αρχηγών των Επιτελείων, την οποία ενδιέφερε η ευρύτερη συμμαχική στρατηγική στη Μεσόγειο (σχέδιο *OVERLORD*).

Έτσι, αφού οι δυο πρώτες φάσεις της επιχείρησης είχαν ολοκληρωθεί, έφτασε η στιγμή της υλοποίησης της κατά πολύ καθυστερημένης τελευταίας φάσης της επιχείρησης. Εν τω μεταξύ είχαν συντελεστεί αλλαγές στη σύνθεση της Συμμαχικής Στρατιωτικής Αποστολής. Τον Ιούνιο του 1944 ο Γούντχαους αποσύρθηκε, έπειτα από παραμονή 20 μηνών, για να επιστρέψει πάλι στα μέσα Σεπτεμβρίου, ενώ επικεφαλής της Αποστολής τοποθετήθηκε ο Ν. Χάμμοντ.

Οι γερμανικές δυνάμεις όμως παρέμεναν στην Ελλάδα και από πληροφορίες των Συμμαχικών Αποστολών στην Ελλάδα δεν θα αποχωρούσαν σύντομα. Έτσι διατάχθηκε η εκτέλεση επιχειρήσεων μικρής κλίμακας, ώστε να ανυψωθεί το ηθικό και η επιχειρησιακή εμπειρία των δυνάμεων των ανταρτών και των Συμμάχων. Οι επιχειρήσεις αυτές είχαν στόχο να δημιουργήσουν πλήγματα στον εχθρό, χωρίς όμως να τον προκαλέσουν να προβεί σε εκκαθαριστικές επιχειρήσεις, και να φανερώσουν τις προθέσεις των Συμμάχων. Τον Αύγουστο άρχισαν να φαίνονται τα πρώτα δείγματα κινητικότητας του εχθρού και προετοιμασίας του για αποχώρηση. Έτσι, στις 10 Σεπτεμβρίου (10 ημέρες πριν οι Βρετανοί αποβιβαστούν στην Πελοπόννησο) δόθηκε η διαταγή σε όλες τις Συμμαχικές Αποστολές στην Ελλάδα για την εκτέλεση όλων των επιθέσεων στους στόχους που αρχικά είχαν επιλεγεί.

Ο Βρετανός αρχιστράτηγος Μέσης Ανατολής σερ Χένρι

Αν και ο ΕΛΑΣ εκπλήρωσε τις υποχρεώσεις που είχε αναλάβει για την εκτέλεση της επιχείρησης, το συμμαχικό στρατηγείο καθυστέρησε να δώσει την εντολή για την έναρξη των επιχειρήσεων, αν και οι Γερμανοί είχαν ήδη αρχίσει να αποσύρουν το βαρύ οπλισμό και τις δυνάμεις τους από την Ελλάδα. Από την άλλη ο εφοδιασμός του ΕΛΑΣ έγινε επιλεκτικά και με τέτοιο τρόπο, ώστε στο τέλος να βρεθεί αποδυναμωμένος και χωρίς πυρομαχικά. Πέρα από τα μέλη της Συμμαχικής Στρατιωτικής Αποστολής και τους αντάρτες η επιχείρηση εκτελέστηκε έχοντας τη βοήθεια 200-300 ανδρών των Ειδικών Δυνάμεων και της Συμμαχικής Αεροπορίας. Η επιχείρηση ολοκληρώθηκε την 1η Νοεμβρίου του 1944, όταν οι τελευταίες γερμανικές μονάδες πέρασαν τα ελληνικά σύνορα, αφήνοντας μόνο απομονωμένες μονάδες τους στα νησιά.

Η κατάσταση στη Μέση Ανατολή Η κυβέρνηση Εμμανουήλ Τσουδερού

Μετά τον αιφνίδιο θάνατο του Μεταξά στις 29 Ιανουαρίου του 1941, τη θέση του ανέλαβε ο διοικητής της Εθνικής Τράπεζας Ελλάδας Αλέξανδρος Κορυζής. Ο νέος πρωθυπουργός μετά την είσοδο των Γερμανών στην Ελλάδα και τη συνθηκολόγηση θεωρώντας ότι είχε αποτύχει στην αποστολή του, υπέβαλε την παραίτησή του στον βασιλιά, που όμως δεν έγινε δεκτή. Κάτω από μεγάλη ψυχολογική πίεση οδηγήθηκε στο απονενομημένο διάβημα τη Μεγάλη Παρασκευή του 1941. Ο βασιλιάς έπειτα απ' αυτή τη δυσάρεστη εξέλιξη κίνησε τις διαδικασίες για την εύρεση νέου πρωθυπουργού, για τη θέση του οποίου προτάθηκαν ο υπουργός Διοικήσεως Πρωτευούσης Κωνσταντίνος Κοτζιάς, ο αρχηγός των Φιλελευθέρων Θεμιστοκλής Σοφούλης και ο απόστρατος στρατηγός Αλέξανδρος Μαζαράκης - Αιγιάν, πρώην αρχηγός του Γενικού Επιτελείου, καμία όμως από τις προτάσεις δεν κατάφερε να τελεσφορήσει. Ο βασιλιάς συνέχισε την αναζήτηση αδυνατώντας να βρει κάποιον αντικαταστάτη. Υπό την πίεση της γερμανικής εισβολής ανέλαβε προς στιγμή ο ίδιος την πρωθυπουργία και την επομένη, στις 21 Απριλίου, την παρέδωσε στον επίσης τραπεζίτη Εμμανουήλ Τσουδερό, με αντιπρόεδρο της Κυβέρνησης το ναύαρχο Αλέξανδρο Σακελλαρίου.

Η ισχυρή πίεση των γερμανικών δυνάμεων και η κάθοδός τους προς τα νότια οδήγησε τη νέα κυβέρνηση του Εμμανουήλ Τσουδερού και τον Βασιλιά στην Κρήτη. Η παραμονή τους όμως στο νησί ήταν πολύ σύντομη. Με την έναρξη της γερμανικής επίθεσης στο

Ο διοικητής της Εθνικής Τράπεζας Ελλάδος, Αλέξανδρος Κορυζής

νησί οι ελληνικές Αρχές άρχισαν την πορεία για τις ακτές της νότιας Κρήτης και στις 23 Μαΐου επιβίβαστκαν σε Βρετανικό αντιτορπιλικό με προορισμό την Αίγυπτο.

Τον Ιούνιο του 1941, ελάχιστες ημέρες μετά την αναχώρηση από το ελληνικό έδαφος, σημειώθηκε μια ουσιαστική μεταβολή στη σύνθεση της κυβέρνησης Τσουδερού. Η παραμονή της κυβέρνησης στην Αίγυπτο έπειτα από τις συνεχόμενες μετακινήσεις της σε διάστημα ενός μηνός, από την Αθήνα στην Κρήτη και από εκεί στην Αίγυπτο, έδωσε στον Τσουδερό τη δυνατότητα να επανεξετάσει τη σύνθεσή της. Ο τρόπος που είχε συγκροτηθεί τον Απρίλιο του 1941 με την πίεση της γερμανικής απειλής και την αγωνιώδη προσπάθεια του βασιλιά να βρει πρωθυπουργό ήταν προβληματικός. Από τη μια η αδυναμία της και από την άλλη η αντιδημοτικότητα της, εξαιτίας των πολλών υποστηρικτών του καθεστώτος του Μεταξά που συμμετείχαν σ' αυτήν, οδήγησαν στον ανασχηματισμό της, με περιορισμό των μελών της και απομάκρυνση των συνεργατών του παλαιού καθεστώτος. Για να μπορέσει όμως η κυβέρνηση να ισχυροποιήσει τη θέση της θα έπρεπε να διευρύνει τη βάση της με νέα πρόσωπα, πολλά εκ των οποίων βρίσκονταν στην Ελλάδα. Αντίστοιχη άποψη είχαν και οι Βρετανοί, οι οποίοι με πρώτο τον πρωθυπουργό Τσώρτσιλ, πρόκριναν την επιστροφή του Γεωργίου στη μεταπολεμική Ελλάδα.

Η αιγυπτιακή φιλοαξονική κυβέρνηση ασκούσε πιέσεις στην ελληνική κυβέρνηση και στον βασιλιά ώστε να απομακρυνθούν από την Αίγυπτο, εφόσον δε δέχονταν τη μόνιμη παραμονή τους εκεί. Μετά τις πιέσεις του Λονδίνου αποφασίζεται να παραμείνουν στην Αίγυπτο ο ναύαρχος Σακελλαρίου, μαζί με τους υπουργούς των δυο άλλων Επιτελείων για τη συγκρότηση εξόριστων Ενόπλων Δυνάμεων. Έτσι, στις 15 Ιουνίου του 1941 ιδρύθηκε το «Αρχηγείο Βασιλικού Ελληνικού Στρατού Μέσης Ανατολής» (ΑΒΕΣΜΑ), για τη διοίκηση του συγκροτημένου Στρατού Ήφρας. Ο Βασιλιάς και τα υπόλοιπα μέλη του υπουργικού συμβουλίου μετακινήθηκαν στις 27 Ιουνίου στη νότια Αφρική και από εκεί στη νέα τους έδρα το Λονδίνο.

Συμμετοχή του Π. Κανελλόπουλου στην κυβέρνηση Τσουδερού

Την άνοιξη του 1942 η κυβέρνηση ενισχύθηκε σημαντικά με την έλευση του Παναγιώτη Κανελλόπουλου στη Μέση Ανατολή. Στα μέσα Απριλίου του 1942 όταν ο Κανελλόπουλος έφτασε στην Αίγυπτο, έχοντας διαφύγει από την Ελλάδα, ξεκίνησε συζητήσεις με

Πλοίο μεταφέρει βρετανικά στρατεύματα κατά την εκκεί-

τον Τσουδερό για την είσοδό του στην κυβέρνηση, οι οποίες στις 3 Μαΐου κατέληξαν στην ανάληψη από μέρους του της αντιπροεδρίας της κυβέρνησης και στις 7 Ιουνίου του Υπουργείου της Εθνικής Άμυνας. Εξελίξεις όμως υπήρξαν και στις ένοπλες δυνάμεις. Τον Ιούνιο συγκροτήθηκε η πρώτη Ελληνική Ταξιαρχία στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, με διοικητή το συνταγματάρχη πεζικού Παισανία Κατσώτα και επιτελάρχην τον Δημήτριο Λάιο, ενώ τον επόμενο μήνα συγκροτήθηκε και δεύτερη Ταξιαρχία, με διοικητή το συνταγματάρχη πεζικού Αλκιβιάδη Μπουρδάρα. Τον Αύγουστο δημιουργείται ο Ιερός Λόχος με διοικητή τον συνταγματάρχη πεζικού Χριστόδουλο Τσιγάντε και στις αρχές του Σεπτεμβρίου η πρώτη Ταξιαρχία υπάγεται στην 8η Βρετανική Στρατιά που βρισκόταν αντιμέτωπη με τις δυνάμεις του Ρόμμελ.

Το καλοκαίρι του 1942 έγινε προσπάθεια να οργανωθεί αντιστασιακό κίνημα στην Ελλάδα συνδεδεμένο με την κυβέρνηση. Ο ηγέτης του εγχειρήματος, ταγματάρχης Ι. Τσιγάντες, ανέπτυξε σημαντική δράση, αλλά δεν εξασφάλισε τη συνεργασία των παλαιών πολιτικών δυνάμεων και σκοτώθηκε τον Ιανουάριο του 1943.

Τον Δεκέμβριο του 1942, οι βρετανικές και αμερικανικές (αργότερα και σοβιετικές) διαβεβαιώσεις για την ανεξαρτησία της Αλβανίας προκάλεσαν κυβερνητική κρίση, καθώς εκτιμήθηκε ότι αποδυνάμωναν την ελληνική διεκδίκηση επί της Βόρειας Ηπείρου. Αν και ο Τσουδερός διαμαρτυρήθηκε, ο Κανελλόπουλος θεώρησε ότι η αντίδρασή του δεν ήταν επαρκής. Μαζί με τους υφυπουργούς των πολεμικών υπουργείων και την ηγεσία του στρατού απείλησαν να παραιτηθούν. Παράλληλα, ο Κανελλόπουλος έθετε το ζήτημα της διεκδίκησης των Δωδεκανήσων και της Κύπρου, γεγονός που προκάλεσε αμηχανία στο Βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών. Έπειτα από βρετανικές πιέσεις ο Κανελλόπουλος αποφάσισε να μεταβεί στο Λονδίνο (είχε προηγηθεί επίσκεψή του το φθινόπωρο) για να βρεθεί μια συμβιβαστική λύση. Το αποτέλεσμα ήταν να απευθύνει ο Κανελλόπουλος από το *BBC* μήνυμα προς τον ελληνικό λαό στις 21 Ιανουαρίου του 1943, με το οποίο αναφερόταν στο πολιτειακό - κυβερνητικό πρόβλημα μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας, ενώ ήταν διστακτικό σε ό,τι αφορούσε τις εθνικές διεκδικήσεις. Ο Κανελλόπουλος επέστρεψε στο Κάιρο στις 15 Φεβρουαρίου του 1943, αλλά η απουσία του από τη Μέση Ανατολή έμελλε να συνδυαστεί με εξελίξεις που οδήγησαν τελικά στην παραίτησή του.

Κατά τη διάρκεια της απουσίας του Κανελλόπουλου στο Λονδίνο για σαράντα ημέ-

Ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος φτάνει την άνοιξη του 1942 στη

Ο συνταγματάρχης Παισανίας Κατσώτας, διαδραμάτιζε εξεκο-

ρες σημειώθηκε στους κόλπους των δυο ελληνικών Ταξιαρχιών στρατιωτική στάση. Αφορμή υπήρξε η απομάκρυνση του συνταγματάρχη Γεωργίου Χατζησταυρή με επιστολή του Κανελλόπουλου και η αντίδραση των στρατιωτών σε αυτή την απόφαση. Η αιτία βέβαια των στάσεων αυτών δεν ήταν η απομάκρυνση ενός αξιωματικού καθαυτή. Μέσα στο στράτευμα είχαν συγκροτηθεί δυο πολιτικές παρατάξεις: η αυτοαποκαλούμενη 4αυγουστιανή και η αντιφασιστική. Οι στρατιώτες είχαν αρχίσει να εμπλέκονται στα πολιτικά πράγματα με το να πολιτικολογούν υπέρ της μιας ή της άλλης παράταξης με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν προστριβές.

Η φορτισμένη πολιτική ατμόσφαιρα και η κρίση στις Ένοπλες Δυνάμεις επέσπευσε την προγραμματισμένη μετάβαση του βασιλιά και του Τσουδερού στο Κάιρο, στα μέσα Μαρτίου του 1943 – αφού το Βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών είχε καταλήξει ότι δεν εκπροσωπούσαν ικανοποιητικά στην Αίγυπτο. Τα γεγονότα στις δυο ελληνικές Ταξιαρχίες οδήγησαν σε ανασχηματισμό της κυβέρνησης, με τον διορισμό δημοκρατικών υπουργών και την παραίτηση του Κανελλόπουλου, θέση που ανέλαβε ο Γεώργιος Ρούσσοσ. Αντίστοιχα, ο διοικητής του Στόλου αντικαταστάθηκε από τον ναύαρχο Αλεξάνδρη, ενώ οι διοικητές των δύο Ταξιαρχιών αντικαταστάθηκαν για έναν μήνα από Βρετανούς. Μετά την κρίση, ο Τσουδερός κάλεσε τις αστικές πολιτικές δυνάμεις να αποστείλουν στην Αίγυπτο τριμελή επιτροπή για διαβουλεύσεις με την κυβέρνηση. Οι διαβουλεύσεις συνεχίστηκαν μέχρι τον Ιούνιο, οπότε οι αστικές πολιτικές δυνάμεις απέρριψαν την ιδέα αποστολής αντιπροσωπείας, ενώ το ΚΚΕ προσχώρησε επίσημα στην ιδέα του δημοψηφίσματος για τη μορφή του πολιτεύματος. Τον Ιούλιο του 1943 σημειώθηκαν εκ νέου ταραχές στους κόλπους της δεύτερης Ταξιαρχίας, που οδήγησαν στην ουσιαστική διάλυσή της ως μάχιμης μονάδας, ενώ ακολούθησαν εκκαθαρίσεις. Στις 4 Αυγούστου, κατά τη συνεδρίαση του υπουργικού συμβουλίου, όλοι οι υπουργοί απείλησαν να παραιτηθούν, θέτοντας το ζήτημα όχι μόνο των Ενόπλων Δυνάμεων, αλλά και των βρετανικών παρεμβάσεων στην επικοινωνία της κυβέρνησης με την κατεχόμενη Ελλάδα.

Οι εξελίξεις όμως έλαβαν άλλη τροπή στις 10 Αυγούστου με την άφιξη στο Κάιρο, με πρωτοβουλία της SOE και όχι της ελληνικής κυβέρνησης που στην πράξη αιφνιδιάστηκε, του Γεωργίου Εξηντάρη, εκπροσώπου του πολιτικού κόσμου από την κατεχόμενη Ελλάδα, καθώς και έξι αντιπροσώπων αντιστασιακών οργανώσεων: των Α. Τζίμα,

Φωτογραφικό στιγμιότυπο κατά το οποίο ο συνταγματάρχης

Π. Ρούσου, Η. Τσιριμώκου και Κ. Δεσποτόπουλου από το ΕΑΜ, του Κ. Πυρομάγλου από τον ΕΔΕΣ και του Γ. Καρτάλη από την ΕΚΚΑ, συνοδευόμενων από τον αρχηγό της ΒΣΑ, Μάιερς. Ακολούθησαν διαβουλεύσεις για το σχηματισμό Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας, κατά τις οποίες κυριάρχησε το πολιτειακό και η επίλυσή του μετά τον πόλεμο, ενώ οι Βρετανοί προσπαθούσαν να ελέγξουν τις εξελίξεις. Στις συναντήσεις αυτές καταστή σαφές ότι οι αστικές πολιτικές δυνάμεις δεν επικροτούσαν την είσοδο των αντιστασιακών οργανώσεων και ιδίως του ΕΑΜ στην κυβέρνηση. Στην πράξη, η αποστολή των ανταρτών στο Κάιρο απέτυχε και οι εκπρόσωποι της Αντίστασης αναχώρησαν από το Κάιρο στις 15 Σεπτεμβρίου του 1943. Δεν τους ακολούθησε όμως και ο Μάιερς, ο οποίος αντικαταστάθηκε από τον υπαρχηγό της ΒΣΑ Γούντχάους, ως αποτέλεσμα της κορύφωσης των διενέξεων μεταξύ Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών και ΣΟΕ.

Εν τω μεταξύ, επέρχεται η συνθηκολόγηση της Ιταλίας στις 3 Σεπτεμβρίου, την οποία ακολούθησαν αποτυχημένες βρετανικές αποβατικές επιχειρήσεις στα Δωδεκάνησα και το ανατολικό Αιγαίο. Η κατάσταση πάντως αλλάζει ριζικά το φθινόπωρο του 1943, μετά την έναρξη των συγκρούσεων μεταξύ του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ, που θα αποδείξει τη δύναμη του ΕΑΜ στις αστικές πολιτικές δυνάμεις και στους Βρετανούς, αλλά θα γεννήσει φόβους στις άλλες πολιτικές δυνάμεις για τις προθέσεις του ΕΑΜ μετά τον πόλεμο και θα οδηγήσει τελικά στη συσπείρωσή τους.

Τα Βρετανικά σχέδια για τη δημιουργία Εθνικής κυβέρνησης

Η βασική πολιτική της Βρετανίας –ειδικότερα του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών– ήταν η αποκατάσταση της επιρροής της στην Ελλάδα μετά την απελευθέρωση στο πρόσωπο του βασιλιά Γεωργίου. Για τους Βρετανούς όμως το μεγαλύτερο πρόβλημα ήταν το ισχυρό ΕΑΜ – ΕΛΑΣ, που ο Τσώρτσιλ αναπαθούσε παθολογικά, και φοβούνταν ότι θα έκανε απόπειρα για να καταλάβει την εξουσία μετά την απελευθέρωση. Στόχος λοιπόν του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών ήταν ο περιορισμός της δύναμής του ή και η διάλυσή του.

Στα τέλη του 1943 ο αρχιστράτηγος Μέσης Ανατολής εκτιμούσε ότι η μελλοντική στρατιωτική αξία του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ θα ήταν μικρή και μόνο παθητική υποστήριξη θα μπορούσε να προσφέρει κι αυτό διότι η νίκη των Συμμάχων ήταν πλέον ξεκάθαρη. Τις εκτιμήσεις αυτές εκμεταλλεύτηκε ο Βρετανός πρεσβευτής στην ελληνική κυβέρνηση

Ο Εμμανουήλ Τσουδερός πίστεψε πως η κυβέρνησή του

Ο Ηλίας Τσιριμώκος, γραμματέας Δικαιοσύνης του ΠΕΕΑ.

σερ Ρέτζιναλτ Λίπερ (Sir Reginald Leeper), προτείνοντας τη διακοπή υποστήριξης του ΕΑΜ –ΕΛΑΣ, η οποία θα συνδυαζόταν με μια δήλωση του Έλληνα βασιλιά ότι δεν θα επέστρεφε στην Ελλάδα αν μια συνταγματικά κατοχυρωμένη κυβέρνηση δεν τον καλούσε μετά την Απελευθέρωση. Αν και οι Βρετανοί είχαν ξεκινήσει τις διαδικασίες για τη διατύπωση της δήλωσης του βασιλιά, ο πρόεδρος των ΗΠΑ, Φράνκλιν Ρούσβελτ (Franklin D Roosevelt), τον απέτρεψε. Η πολιτική παρέμβαση της Βρετανίας έπεσε στο κενό με την άρνηση του βασιλιά αφού δεν υπήρχε δυνατότητα υπονόμευσης του ΕΑΜ Έτσι, ο Λίπερ με τον Τσουδερό στράφηκαν προς άλλες κατευθύνσεις. Σκέφτηκαν να δημιουργήσουν μια εθνική κυβέρνηση όπου θα συμμετείχαν όλες οι πολιτικές δυνάμεις της Ελλάδας, μαζί και το ΕΑΜ και με αυτόν τον τρόπο θα πετύχαιναν την αποδυνάμωσή του εξαιτίας της μικρής του εκπροσώπησης. Τον Δεκέμβριο του 1943, ο Τσουδερός με υπόδειξη των Βρετανών υποχρεώθηκε να έρθει σε επαφή με τους παλαιούς πολιτικούς ηγέτες στην Αθήνα.

Ζητήθηκε από τον αρχιεπίσκοπο Δαμασκνό να οργανώσει τις διαπραγματεύσεις με όλα τα κόμματα στην Αθήνα για τον σχηματισμό κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας. Στα τέλη Δεκεμβρίου του 1943 αναχώρησε για την Ελλάδα ο συνταγματάρχης Εμμανουήλ Φραδέλλος, με το ψευδώνυμο *Μίλας* μεταφέροντας σχετικό μήνυμα του βασιλιά και της κυβέρνησης προς τον αρχιεπίσκοπο. Το πλαίσιο αυτό αποδέχτηκαν στις 19 Ιανουαρίου 1944 οι πολιτικοί ηγέτες των αστικών κομμάτων, οι οποίοι δεν παρέλειψαν να σημειώσουν τους φόβους τους για τις προθέσεις του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ στη μεταπολεμική περίοδο. Είναι χαρακτηριστικό ότι τώρα πλέον οι υπόλοιπες πολιτικές δυνάμεις εμφανίζονταν περισσότερο πρόθυμες να συνεργαστούν με την κυβέρνηση.

Την ίδια περίοδο, το ΕΑΜ πρότεινε και αυτό στην κυβέρνηση Τσουδερού τον σχηματισμό κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας. Ο Τσουδερός τόνισε ότι η συνεργασία προαπαιτούσε την παύση των εχθροπραξιών μεταξύ του ΕΛΑΣ και των υπόλοιπων οργανώσεων. Ακολούθησε η διάσκεψη της Πλάκας, όπου συμφωνήθηκε η οριστική παύση των συγκρούσεων και έτσι ξεκίνησε η διαδικασία σχηματισμού ενιαίας κυβέρνησης, αφού πρώτα μεσολαβήσουν και άλλες εξαιρετικά σημαντικές εξελίξεις, μέχρι το συνέδριο του Λιβάνου τον Μάιο. Τον Ιανουάριο και Φεβρουάριο του 1944, σε επιστολές τους προς τον Τσουδερό, ο Σοφούλης, ο Γονατάς και άλλοι πολιτικοί παράγοντες θα κατηγορήσουν το ΕΑΜ ότι προσέβλεπε σε δικτατορία του ΚΚΕ, θα αντιταχθούν στη συνεργασία μαζί του, ενώ θα

Ο Βρετανός πρεσβευτής στην ελληνική κυβέρνηση Ρέτζιναλτ

Η παρέμβαση του προέδρου των ΗΠΑ Φράνκλιν Ρούσβελτ

επιμένουν στη ανάγκη να διοριστεί ως αντιβασιλιάς ο Δαμασκνός και να τονιστεί ότι ο βασιλιάς δεν θα επέστρεφε πριν από τη διενέργεια δημοψηφίσματος.

Το κίνημα του Ναυτικού και η κυβέρνηση Σοφοκλή Βενιζέλου

Η είδηση για τη δημιουργία της Πολιτικής Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης (ΠΕΕΑ) στα Βουνά της ελεύθερης Ελλάδας δημιούργησε ένα κλίμα ενθουσιασμού στις ελληνικές «πολιτικοποιημένες» ένοπλες δυνάμεις στη Μέση Ανατολή, η πλειοψηφία των οποίων τάχτηκε απροκάλυπτα υπέρ της. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε και την αφετηρία για την εκδήλωση ακόμα μιας σοβαρής κρίσης στις ένοπλες δυνάμεις, με κορυφαία αυτή του ναυτικού. Η εξέλιξη αυτή οδήγησε τους αστούς πολιτικούς ηγέτες να πειστούν για την αναγκαιότητα της μεταξύ τους συνεργασίας, εναντίον του ΕΑΜ.

Όταν ο Ελληνικός στρατός της Μέσης Ανατολής πληροφορήθηκε τη δημιουργία της ΠΕΕΑ συγκρότησε στα τέλη Μαρτίου την Επιτροπή Εθνικής Ενότητας των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων Μέσης Ανατολής, αξιώνοντας πολιτικά αιτήματα από την κυβέρνηση. Η αντίδραση ήταν άμεση και η Επιτροπή συνελήφθη, γεγονός που προκάλεσε μεγάλη ένταση. Δημοκρατικοί αξιωματικοί και οπλίτες εισέβαλαν στο φρουραρχείο τον 1η Απριλίου και το κατέλαβαν. Αν και ο υπεύθυνος του ΚΚΕ στον στρατό Μέσης Ανατολής, Γιάννης Σάλας, προσπάθησε να ηρεμίσει την κατάσταση, θεωρώντας υπερβολές αυτά που έγιναν στο φρουραρχείο, η παρέμβαση των Βρετανών παρεμπόδισε τη συνεννόηση. Από την άλλη, η ίδρυση της ΠΕΕΑ είχε αντίκτυπο και στο ελληνικό ναυτικό. Οι εκδηλώσεις όμως άρχισαν ομαλά με την υποβολή υπομνημάτων για την αποδοχή των προτάσεων της ΠΕΕΑ από τα πληρώματα των πλοίων προς την ιεραρχία.

Όλη αυτή η δυσμενής κατάσταση οδήγησε σε στρατιωτικοπολιτική κρίση τον Απρίλιο του 1944. Έτσι, μέσα σε μια δύσκολη ατμόσφαιρα, οι υπουργοί της κυβέρνησης Τσουδερού υποβάλλουν τις παραιτήσεις τους στις 5 Απριλίου και στις 13 Απριλίου διορίζεται πρωθυπουργός της Ελλάδας ο Σοφοκλής Βενιζέλος. Εν τω μεταξύ οι Βρετανοί είχαν πάρει τη στρατιωτική κατάσταση στα χέρια τους με στόχο τον αφοπλισμό και τη διάλυση του ελληνικού στρατού. Συλλαμβάνουν μέλη των οργανώσεων ΑΣΟ και ΕΑΣ, αφοπλίζουν διάφορα στρατιωτικά τμήματα και στέλνουν τους στρατιώτες σε στρατόπεδα, ενώ βρετανικά τεθωρακισμένα οχήματα αποκλείουν το Υπουργείο των Ναυτικών. Οι ναύτες αντιδρούν: καταλαμβάνουν τα πλοία και όσοι κυβερνήτες δεν θέλησαν να

Ο αρχιεπίσκοπος Δαμασκνός κλήθηκε από τον Τσουδερό (με

μείνουν στη θέση τους αντικαθίστανται. Την διοίκηση του στόλου ανέλαβε επιτροπή από αξιωματικούς και ναύτες. Την ημέρα που ανέλαβε την πρωθυπουργία ο Βενιζέλος, ο Βρετανός ναύαρχος σερ Άντριου Κάνινγκχαμ (Sir Andrew Cunningham) του δήλωσε ότι θα «καταστείλη την στάση βιαίως και αν προς τούτο χρειασθή, θα βυθιστεί τα πλοία μας με τα τηλεβόλα του εις τον λιμένα της Αλεξανδρείας». Ο Βενιζέλος πιστός τώρα αποδέκτης των Βρετανικών εντολών έπαψε τον Αλεξανδρή και τοποθέτησε αρχηγό στόλου τον αντιναύαρχο Πέτρο Βούλγαρη με εντολή να καταστείλει την εξέγερση. Η επιχείρηση καταστολής, η οποία είχε αιματηρή κατάληξη, ξεκίνησε το βράδυ μεταξύ 22 και 23 Απριλίου και έλαβαν μέρος μερικές δεκάδες αξιωματικοί και οπλίτες από όλα τα όπλα και περίπου 100 Βρετανοί. Όλα τα πληρώματα που αποπλίστηκαν φυλακίστηκαν σε στρατόπεδα. Πάνω από 12.000 οπλίτες και αξιωματικοί κλείστηκαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης στην Αίγυπτο, τη Λιβύη και την ανατολική Αφρική, με συνθήκες κράτησης αντίστοιχες των στρατοπέδων όπου κρατούνταν οι αιχμάλωτοι στρατιώτες του εχθρού.

Το δεύτερο κίνημα στη Μέση Ανατολή έδωσε αφορμή στους Βρετανούς να εκκαθαρίσουν τις ένοπλες δυνάμεις από τα δημοκρατικά στοιχεία (εκκαθάριση περίπου 9.000 στρατιωτών, ναυτών και αξιωματικών), ενώ μάλιστα η Αριστερά υποστήριζε έντονα ότι σκόπιμα άφησαν οι Βρετανοί να εκδηλωθεί η κρίση.

Η κυβέρνηση Γεωργίου Παπανδρέου και η απελευθέρωση της Ελλάδας

Ενώ προετοιμαζόταν η επιχείρηση καταστολής του κινήματος ο βασιλιάς μαζί με τον Λίπερ προετοιμάζαν την αντικατάσταση του Βενιζέλου από τον Γεώργιο Παπανδρέου, ο οποίος έφτασε στο Κάιρο στις 15 Απριλίου. Ο Βενιζέλος παραιτήθηκε και, έπειτα από διαβουλεύσεις του βασιλιά με τους Βρετανούς, ο Παπανδρέου ορκίστηκε πρωθυπουργός στις 26 του μήνα, χωρίς όμως υπουργικό συμβούλιο. Είχαν ήδη σταλεί προσκλήσεις για τη διενέργεια πολιτικού συνεδρίου στα ελληνικά κόμματα και το ΕΑΜ, το οποίο από τις 6 Απριλίου είχε ανακοινώσει τη συμμετοχή του.

Ενόψει της απελευθέρωσης της Ελλάδας, οι Βρετανοί επιθυμούσαν να προκύψει μέσα από το συνέδριο μια κυβέρνηση με ευρεία βάση, στην οποία θα συμμετείχε και το ΕΑΜ. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε η ελληνική κυβέρνηση και οι Βρετανοί να εξασφαλίσουν την ειρηνική επιστροφή τους στην Ελλάδα. Θα έπρεπε όμως να τεθούν εμπόδια

Στελέχη του νεοσύστατου ΠΕΕΑ, σε αναμνηστική φωτογραφία.

Μετά την παραίτηση των υπουργών της κυβέρνησης

στην κυριαρχία του ΕΑΜ στις διεργασίες του συνεδρίου και αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί με την κοινή επίθεση των κομμάτων και των οργανώσεων εναντίων του. Για τη διεξαγωγή του συνεδρίου επιλέχτηκε από τον Λίπερ ο Λίβανος, ο οποίος και ανάλαβε την οργάνωσή του (μόνο φαινομενικά η ελληνική κυβέρνηση το είχε συγκαλέσει). Οι εργασίες του συνεδρίου ξεκίνησαν στις 17 Μαΐου, από τον Παπανδρέου, ο οποίος στον εναρκτήριο λόγο του άσκησε δριμύτατη κριτική στο ΕΑΜ - ΕΛΑΣ, όπως προέβλεπε η προσυμφωνία που είχε με τον Βρετανό πρεσβευτή. Την ίδια τακτική ακολούθησαν και οι άλλοι πολιτικοί ηγέτες, υποστηρίζοντας τον Παπανδρέου και καταδικάζοντας το ΕΑΜ. Οι απεσταλμένοι του ΕΑΜ και της ΠΕΕΑ, από την πλευρά τους, κράτησαν αμυντική στάση, χωρίς να απαντήσουν στις κατηγορίες που εξαπολύονταν. Σε σχέση με τις θέσεις των Αντιστασιακών οργανώσεων, ο Γ. Καρτάλης κράτησε μια σκληρή στάση, καταγγέλλοντας το ΕΑΜ και το ΚΚΕ με ιδιαίτερη οξύτητα και με δικαιολογημένη αγανάκτηση στρέφεται εναντίον τους για τον φόνο του Δ. Ψαρρού. Ο Πυρομάγλου κινήθηκε στους ίδιους τόνους αλλά με μικρότερη οξύτητα, ενώ ο Σαράφης απάντησε εκθέτοντας τις θέσεις του ΕΛΑΣ.

Στις 20 Μαΐου, την τελευταία ημέρα του συνεδρίου του Λιβάνου, ο Παπανδρέου εξήγγειλε υπό μορφή δήλωσης το πρόγραμμά του που το υπέγραψαν όλα τα μέλη των αποστολών (*Εθνικόν Συμβόλαιον*). Σε εκκρεμότητα έμενε το ζήτημα της επιστροφής του βασιλιά, που θα αποφασιζόταν μετά την απελευθέρωση. Λίγες ημέρες αργότερα (24 Μαΐου) ορκίστηκε το πρώτο κλιμάκιο της κυβέρνησης. Πέντε θέσεις όμως που προορίζονταν για τους εκπροσώπους του ΕΑΜ παρέμειναν κενές. Η ηγεσία του ΕΑΜ στην Ελλάδα μόλις είχε πληροφορηθεί τις αποφάσεις του πολιτικού συνεδρίου και τις είχε απορρίψει. Μια σοβαρή κρίση προέκυπτε, γεγονός που ενδεχόμενα να οδηγούσε την όλη προσπάθεια σε αποτυχία. Ωστόσο, στις αρχές Αυγούστου το ΕΑΜ δήλωσε την πρόθεσή του να συμμετάσχει στην κυβέρνηση μια απόφαση με αδιευκρίνιστα μέχρι σήμερα κίνητρα.

Ακόμα και η συμμετοχή του ΕΑΜ στην κυβέρνηση δεν ικανοποιούσε τον Τσώρτσιλ, διότι το ΕΑΜ επικρατούσε σε μεγάλα τμήματα της Ελλάδας. Φοβόταν ότι, μετά τον πόλεμο, τα Βαλκάνια θα κυριαρχούνταν από τους κομμουνιστές και θα περιέρχονταν στη σοβιετική σφαίρα επιρροής. Οι στόχοι της βρετανικής πολιτικής καθορίστηκαν με μεγαλύτερη σαφήνεια στις 7 Ιουνίου 1944, οπότε, σε μνημόνιο που υπέβαλε ο Ήντεν στο πολεμικό

Ο Βρετανός ναύαρχος Άντριου Κίνιγκχαμ.

Ο αντιναύαρχος Πέτρος Βούλγαρης ανέλαβε αρχηγός του

συμβούλιο οριζόταν ότι το Λονδίνο έπρεπε να εργαστεί για την εγκαθίδρυση στην Ελλάδα ενός καθεστώτος, που μετά τον πόλεμο θα απευθυνόταν στη Βρετανία για να αντιμετωπίσει τη σοβιετική επιρροή. Ο Τσώρτσιλ ήταν αποφασισμένος να εμποδίσει την κατάληψη της εξουσίας από τον ΕΛΑΣ μετά την αποχώρηση των Γερμανών, και θεωρούσε ότι για τον σκοπό αυτό θα έπρεπε να κατευθύνει τα γεγονότα, αντί να περιμένει την εκδήλωση κάποιας πολιτικής κρίσης. Με την προσωπική καθοδήγηση του Τσώρτσιλ, ο Βρετανός αρχιστράτηγος Μέσης Ανατολής Γουίλσον ξεκίνησε τον σχεδιασμό μιας αποβατικής επιχείρησης για την απελευθέρωση της Ελλάδας (επιχείρηση *MANNA*) και στις 9 Αυγούστου το βρετανικό πολεμικό υπουργικό συμβούλιο ενέκρινε την αποστολή βρετανικής δύναμης στην Ελλάδα, αμέσως μετά την αποχώρηση των Γερμανών. Στις 17 Αυγούστου 1944 σε μήνυμά του προς τον Ρούσβελτ ο Τσώρτσιλ εξέθεσε τις ανησυχίες του για το ΕΑΜ και συγχρόνως του ανέφερε το σχέδιο της επιχείρησης *MANNA*, ζητώντας τη συνδρομή της αμερικανικής αεροπορίας. Αν και ο Ρούσβελτ και οι αρχηγοί του αμερικανικού μικτού επιτελείου δέχτηκαν το βρετανικό σχέδιο, απέκλεισαν την αμερικανική συμμετοχή στην επιχείρηση.

Παράλληλα με τις προετοιμασίες για την επιχείρηση *MANNA*, η βρετανική κυβέρνηση προσπαθούσε να ενοποιήσει τα αντιστασιακά κινήματα στην Ελλάδα, κάτι που επιτεύχθηκε μερικώς, με τη συμφωνία της Καζέρτας στις 26 Σεπτεμβρίου του 1944, η οποία έθεσε τις ελληνικές αντάρτικες δυνάμεις υπό την ηγεσία του στρατηγού Ρόναλντ Σκόμπι (Ronald Scobie). Παρά τη συμφωνία, ο Τσώρτσιλ εξακολουθούσε να υποπεύεται το ΕΑΜ και επεδίωξε να εξασφαλίσει την εκ των προτέρων κατηγορηματική δέσμευση της Σοβιετικής Ένωσης, για την αποστολή βρετανικών δυνάμεων στην Ελλάδα (οι σοβιετικοί είχαν ήδη απαντήσει ότι αποδέχονται την αποστολή των Βρετανών και ότι δεν θα στείλουν δικά τους στρατεύματα στην Ελλάδα). Γι' αυτόν τον λόγο αποφάσισε να μεταβεί μαζί με τον Ήντεν στη Μόσχα. Κατά τις συνομιλίες (9-11 Οκτωβρίου 1944) ο Τσώρτσιλ και ο Στάλιν έπειτα από σκληρές διαπραγματεύσεις καθόρισαν τις ζώνες επιρροής τους στη μεταπολεμική Ευρώπη. Στις 10 και 11 Οκτωβρίου οι υπουργοί Εξωτερικών της Βρετανίας και της Σοβιετικής Ένωσης συμφώνησαν ότι η ΕΣΣΔ δικαιούται το 80% της επιρροής στη Βουλγαρία και την Ουγγαρία και η Βρετανία το υπόλοιπο 20%, ενώ η ευθύνη τους για τη Γιουγκοσλαβία θα μοιράζονταν εξίσου. Ήδη είχε συμφωνηθεί ότι τα αντίστοιχα ποσοστά για την Ελλάδα θα ήταν 90% στη Μεγάλη Βρετανία

Ο Γεώργιος Καρτάλης υπήρξε από τους πρώτους πολιτικούς

Ο Βρετανός πρωθυπουργός Γουίλσον Τσώρτσιλ θεωρούσε

